

DenkWijzer

Thema: Samen leven, samen werken

10 beschouwingen over 6 pijlers

Naar nieuw maakbaarheidsdenken?

Meindert Leerling over regeringsdeelname

Tuinstad Europa

En verder:

Nederland controlestaat?

Column Gelderse Gedeputeerde

3

JAARGANG 7 | NUMMER 3 | JUNI 2007

STUDIEBLAD VAN HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
EN DE BESTUURDERSVERENIGING VAN DE CHRISTENUNIE

ChristenUnie

DenkWijzer
studieblad van de ChristenUnie
jaargang 7, nummer 3, juni 2007

Oplage: 3000
ISSN-nummer: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de *mr. G. Groen van Prinsterer stichting*) en de Bestuurdersvereniging van de ChristenUnie.

DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

Kosten

- abonnement: € 16,- per jaar (jongeren tot en met 26 jaar betalen slechts € 11,-).
- donateurschap: minimum donatie is € 28,- per jaar, jongeren € 16,-. U krijgt daarvoor naast vijf nummers van DenkWijzer ook enkele andere publicaties, informatie over allerlei activiteiten, gratis toegang tot bijeenkomsten en u kunt deelnemen aan onze KennisNetWerken.
- losse nummers van DenkWijzer: € 4,- per stuk (exclusief verzendkosten).

Opzeggen

Mocht u de toezending van DenkWijzer op willen zeggen, doe dit dan schriftelijk voor 31 december (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl). Ontvangen wij uw opzegging na deze datum dan dient u de donateursbijdrage of uw abonnement voor het lopende jaar nog te voldoen.

Deadline kopij volgende nummer:
1 september 2007

Redactie:

Jan Post (hoofdredacteur),
Bort Koelewijn (namens bestuurdersvereniging),
Swannet Westland (namens Tweede Kamerfractie),
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:

Douglas Design BNO, www.douglasdesign.nl

Druk:

Koninklijke BDU Grafisch Bedrijf B.V.

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie
Postbus 439 • 3800 AK AMERSFOORT
Tel.: 033 - 422 69 60
Fax: 033 - 422 69 68
Email: denkwijzer@christenunie.nl
of wi@christenunie.nl

<http://wi.christenunie.nl>

<http://bestuurders.christenunie.nl>

Rabobank rekening nummer 1230 18250

DenkWijzer verwelkomt bijdragen van lezers.
Neem daarvoor wel eerst even contact met ons op.

Copyright ChristenUnie 2007

Overname van artikelen en/of illustraties
uitsluitend na toestemming van de redactie.

Samen leven, samen werken

Regeringsdeelname: waagstuk of roeping?

Klinkende resultaten voor de ChristenUnie afgelopen periode. Euforie alom. Daar hadden de voormannen van het GPV en de RPF niet van durven dromen. Maar wat betekent dit alles nu concreet, vraagt Meindert Leerling zich af.

Pijler 1: Een actieve internationale en Europese rol

‘Een actieve en constructieve rol van Nederland in Europa en de wereld’, zo luidt de eerste pijler onder het regeerakkoord. Jan van der Stoep bespreekt deze pijler aan de hand van het Europese immigratiebeleid. Hij laat zien dat transnationale samenwerking, versterking van nationale identiteit en bevordering van internationale rechtvaardigheid niet los van elkaar gedacht kunnen worden. Verder bespreekt Willem Nuis, CU-burgemeester van Tholen en Officier Koninklijke Landmacht b.d. de portefeuille van minister Eimert van Middelkoop.

Pijler 2: Een innovatieve, concurrerende en ondernemende economie

Dit is een van de kleinere pijlers, maar wel een van de belangrijkste, aldus Benne van Popta. De huidige tijd van globalisering vraagt volgens de MKB-directeur om ondernemerschap en om meer innovatie en externe gerichtheid. Onderwijs is ook onderdeel van deze pijler. John van Boven constateert een opvallend grote mate van overeenstemming tussen het akkoord en het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie.

Pijler 3: Duurzame leefomgeving

Een duurzaam beleid eist visie en vasthoudendheid, aldus Jan Harmsen. De ChristenUnie heeft nu een grote mogelijkheid dit gedrag te initiëren en te stimuleren in de regering, de Tweede Kamer en bij de industrie en de bevolking.

Pijler 4: Sociale samenhang

De afgelopen kabinetten kenmerkten zich door een nadruk op het individu. Dit coalitieakkoord is duidelijk een product van de christelijk-sociale traditie. Dat blijkt wel uit het accent op verbanden en gemeenschapszin, aldus Rien Rouw. Kersverse burgemeester Klaas Tigelaar zoomt in op het gezinsverband.

Pijler 5: Veiligheid, stabiliteit en respect

Veiligheid heeft een heel behoorlijke plek gekregen in het akkoord. Maar liefst achttien min of meer concrete voornemens zijn daarin opgenomen, constateert Bort Koelewijn tevreden. Het akkoord getuigt van besef dat veiligheid geen thema is dat alleen van bovenaf kan worden benaderd, maar lokaal ingebed moet zijn.

Pijler 6: Overheid en dienstbare publieke sector

Politici hebben altijd het beste met de burger voor en overtroeven elkaar in de beloftes die aan de burger gedaan worden. Ook het nieuwe kabinet staat aan deze verleiding bloot. Jan Hoogland zet zijn aarzelingen uiteen in een betoog over de goede bedoelingen van Balkenende IV. Pijler 6 gaat ook over de medisch-ethische kwesties. Matthijs van den Berg schrijft een kritisch stuk over hoe dit gevoelige, maar essentiële thema een plek heeft gevonden in het akkoord.

Samen leven, samen werken

Door Geert Jan Spijker, eindredacteur

Op 7 februari 2007 lag het coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie er dan. Op basis van dit akkoord werd honderd dagen gesproken met de samenleving. Want 'samen' staat centraal. Het wordt weer knus en gezellig in Nederland.

Samen leven, samen werken

Samen werken, samen leven, zo luidt de titel van het coalitieakkoord.¹ Ik heb het liever over *Samen leven, samen werken*. Immers, wie niet leeft zal ook niet zal werken. Maar misschien heeft het CDA de PvdA de titel geschonken voor het nodige evenwicht. Alhoewel, ook het CDA kan pal achter deze titel staan. De laatste jaren ontwikkelt deze partij zich tot een heuse partij van de arbeidsparticipatie. 'Werk werk werk', voor en door zoveel mogelijk mensen, lijkt tot hoogste waarde en norm verheven. Of klinkt hier de laatste echo van de liberale bazuin, de VVD, die alle heil van werk en economie verwacht?

Zes pijlers

Intussen gaat het samenwerken van de drie partijen de eerste honderd dagen niet van een leien dakje. De voorbeelden zijn bekend, dus die zal ik hier niet herhalen. Ze komen in dit nummer hier en daar wel ter sprake. Deze DenkWijzer wil echter vooral een constructief-kritische verdieping bieden in het denken over het akkoord. Dat doen we door verschillende auteurs de zes pij-

lers toe te laten lichten en te laten waarderen. Ze proberen per pijler te evalueren of de ChristenUnie blij mag zijn met het resultaat en kraken een hoop kritische noten. Over het geheel genomen zijn er echter veel positieve, soms zelfs lovende, reacties op het akkoord. Vrijwel zonder uitzondering is men zeer te spreken over de visie achter het akkoord. Tegelijk voegt men er vaak aan toe dat 'een goede visie nog geen (goed) beleid is' - om met Benne van Popta te spreken. Zo spreekt ook Jan Hoogland in zijn beschouwing over de overheidsvisie van dit kabinet bewust over zijn 'aarzelingen', niet over 'bezwaren'. Na de eerste honderd dagen kan pas meer worden gezegd over hoe het akkoord uitwerkt. Duidelijk blijkt wel dat er voor de TK-fractie voldoende mogelijkheden zijn om eigen accenten te leggen in de uitleg en toepassing van het akkoord. In deze DenkWijzer passeren heel wat tips voor CU-politici de revue.

DenkWijzer enquête

Tot zover de tips van DenkWijzer voor CU-bestuurders. Nu over tips van CU-bestuurders voor

DenkWijzer. Een recente enquête gehouden onder CU-bestuurders laat zien dat u gemiddeld genomen goed te spreken bent over de inhoud van de stukken. Er is soms wel kritiek op de lengte en zwaarte van de artikelen, maar tegelijk geeft u aan die diepgang ook weer niet te willen missen. Het gaat er vooral om dat de stukken worden opgediend in meer hapklare brokken en dat er concrete handvatten voor de politieke praktijk worden geboden. Ook vraagt u aandacht voor het delen van ervaringen in de omgang met politieke problemen. Ik kan u zeggen: we gaan eraan werken, in dit nummer al.²

Congres Macht en overtuiging

Tot slot: op 14 april organiseerde het Wetenschappelijk Instituut het voorjaarscongres *Macht en overtuiging*. De opkomst was uitstekend, zeker gezien het mooie weer. Over de inhoud was iedereen zo tevreden, dat we hebben besloten om de lezingen te bundelen en uit te geven. De publicatie ontvangt u aan het eind van de zomer. Het is nu eenmaal geen vakantielectuur.

1 Officieel is van een regeerakkoord nog geen sprake. In dit nummer worden echter de termen 'regeerakkoord' en 'coalitieakkoord' voor het gemak door elkaar gebruikt.

2 Zie de website van het WI voor meer informatie over de uitslagen van de enquête.

Regeringsdeelname: waagstuk of roeping?

Door Meindert Leerling, oud-voorzitter RPF-fractie in de Tweede Kamer

Klinkende resultaten bij de Raadsverkiezingen in het voorjaar van 2006, een verdubbeling van het aantal Kamerzetels in november vorig jaar, prachtige winst bij de Statenverkiezingen in 2007 en als klap op de vuurpijl ook nog regeringsdeelname voor de ChristenUnie. Euforie alom. Daar hadden de voormannen van het GPV en de RPF in de tweede helft van de vorige eeuw toch niet van durven dromen! Maar wat betekent het nu concreet in de praktijk?

Successen relativeren

Ben je een kniesoor als je de successen van de ChristenUnie in het afgelopen jaar wat relativeert? Natuurlijk werden er meer raadszetels behaald en daarvoor nieuwe wethoudersposten veroverd. En een jaar later kwamen er door de uitstekende Statenverkiezingen voor het eerst Gedeputeerden van de ChristenUnie. Wat te zeggen van die verdubbeling van het aantal zetels in zowel de Tweede als binnenkort de Eerste Kamer. Te mooi om waar te zijn. De CU heeft de wind in de zeilen en oogst in steeds breder kring sympathie. Maar... Die verdubbeling van het aantal zetels in de Kamerzetels is minder spectaculair dan op het eerste gezicht lijkt. Toen GPV en RPF in 2000 fuseerden, hadden ze met elkaar vijf Kamerzetels. Dat is slechts één minder dan nu. En dan te weten dat we in André Rouvoet een perfect politiek leider hebben en mede door hem ongekend veel publiciteit hebben gekregen. Niettemin: maar één zetel winst ten opzichte van 2000. Als er werkelijk een doorbraak zou zijn geweest en de belijdende christenen in ons land hun roeping recht hadden verstaan, zou de teller niet op zes, maar op twaalf hebben gestaan.

En dus staat de CU op de voor ons meest aangelegen punten alleen

Reden voor optimisme?

André Rouvoet merkte al in het slotdebat na de verkiezingsuitslag op, dat een combinatie met de CU zeer voor de hand lag. Dat vond ik een versnelling te hoog. Begrijpelijk misschien in de euforie om het mooie resultaat, maar je kan je kaarten beter op je rug houden. Want wat heb je in feite als partij met zes zetels in te brengen tegen de groten in de Nederlandse politiek met ruim

dertig en het CDA zelfs ruim veertig zetels? Bij het vormen van een meerderheidskabinet hebben CDA en PvdA je getalsmatig nodig, maar ze zitten niet echt op je te wachten. Zelfs het CDA niet, al denken velen dat. Met de steun van de CU kan het CDA op zijn minst toch de nodige reparaties uitvoeren op allerlei punten van immateriële aard. Dat was in combinaties met dan de VVD, dan de PvdA en af en toe met D66 gewoon niet haalbaar. Maar het CDA laat het afweten en lijkt zeker op bijvoorbeeld de medisch-ethische onderwerpen niet de weg terug te willen inslaan. Het CDA vindt het wel goed zo en heeft blijkbaar geen verlies van kiezers te vrezen als ze zich op deze punten niet nadrukkelijk manifesteren. De christendemocraten vormen in tegenstelling wat velen denken geen christelijke partij. In het beleid is binnen het CDA geen bindend beroep te doen op de Bijbel. En dus staat de CU op de voor ons meest aangelegen punten alleen. Het hangt dan van de overredingskracht van André Rouvoet af of de gepaste druk vanuit de fractie om mogelijk toch wat te bereiken, maar de voortekenen zijn bepaald niet gunstig.

Roeping of waagstuk?

Een voorvraag is of regeringsdeelname als een roeping of als een waagstuk moet worden gezien. Christenen in de politiek zijn nooit voor hun verantwoordelijkheid weggelopen. Sinds we een parlementaire democratie kennen, zijn er tal van christelijke leidlieden geweest, die ook op het hoogste bestuursniveau hun kansen hebben proberen te grijpen. Om daarmee dienstbaar te zijn aan het Koninkrijk van God. Niet een Koninkrijk dat komt, maar dat er al is. Jezus is toch Koning der koningen en aan Hem is alle macht gegeven in hemel en op aarde? Roeping dus. Pro Rege!

Maar op welke principiële hoogte leg je de lat om als christen in de politiek verantwoord tegenover de Koning

te kunnen functioneren? Het mag duidelijk zijn dat de CU in deze kabinetsperiode iets moet kunnen bereiken dat exclusief CU is. Zoals de ultra-orthodoxe partij in Israël heeft afgedwongen dat de sabbat in het openbare leven in ere wordt gehouden, zal ook iets moeten worden bereikt dat alleen dankzij de inbreng van de CU mogelijk is.

Bescherming van het leven centraal

Dan kom je haast als vanzelf bij de bescherming van het leven. Natuurlijk zijn thema's als duurzaamheid (heel belangrijk, maar niet exclusief CU) en gezin heel belangrijk. Maar waar denkt het kabinet bij een gezin aan? Ook aan ongehuwd samenwonenden of homo-stellen? Als het kabinet onder aanvoering van Rouvoet koers zou zetten naar het herstel van het gezin in klassieke vorm, zou dat geweldig zijn. Dat kun je sturen door financiële maatregelen, maar dat is in dit kabinet, denk ik, volstrekt een utopie. Toch zou het die kant op moeten als je politiek naar Bijbelse normen wilt bedrijven.

Dan blijft denk ik toch de bittere noodzaak over om duidelijk iets te bereiken voor de beschermwaardigheid van het leven. Liefst met een bepaling in de grondwet. Het menselijk leven is toch de kroon op de Schepping? Dat leven wordt aangerand. Met toestemming van de overheid. Dat kan en mag niet! Maar hoe hard moet dat worden gespeeld? Daar denken we niet alleen nu over na. Dat deed de RPF – een van de voorlopers van de ChristenUnie – in elk geval al in de jaren tachtig van de vorige eeuw toen er wel eens heel voorzichtig werd gesproken over een betrokken raken bij de kabinetsvorming. Wat wil je in elk geval bereiken: veel kleine puntjes en een goede naam als minister? Dat is mooi, maar belangrijker is de proclamatie dat Jezus Koning der koningen is en dat alleen zijn marsorders waardevol zijn. Wijlen Hendrik Algra schreef

in 1964 bij de toelichting op het AR-programma: dat het Woord van God gezag heeft over heel de samenleving ook al willen volk en regering niets van God weten. Dat zegt het CDA als niet-belijdende partij een van haar illustere voormannen helaas niet meer na! De CU-inbreng moet in het land herkenbaar zijn en zeker ook in de ministerraad. Gij geheel anders, geldt ook hier.

Weinig bemoedigende voortekenen

Maar hoe liggen dan de kansen in onze sterk geseculariseerde en op hol geslagen samenleving waarin alles lijkt te mogen: geen god, geen meester!

De voortekenen zijn weinig bemoedigend. Ik kan ze niet uitputtend opnoemen. De affaire rond de trouwambtenaar is bizar en absurd. De CU lijkt niet in haar opzet te slagen. Van de alternatieven voor abortus moeten we bijvoorbeeld maar afwachten of het kabinet zich daar echt sterk voor maakt. Tijdrekken is in de politiek een belangrijk wapen om iets tegen te houden. Een echt CU-punt heb ik helaas nog niet in het kabinetsbeleid kunnen bespeuren.

De CU moet in deze kabinetsperiode iets kunnen bereiken dat exclusief CU is

Roeping en waagstuk

Nu is het nog te vroeg om conclusies te trekken, maar voorlopig houd ik het er toch op, dat regeringdeelname weliswaar een roeping mag zijn, maar in het huidige tijdsgewricht voor een belijdende christelijke politieke partij toch ook een waagstuk is. Een waagstuk als niet duidelijk en onbetwist kan worden bereikt dat er met de CU in het kabinet op wezenlijke punten verbeteringen ten goede worden gerealiseerd. Je wordt zo snel meegesleept in de dagelijkse sleur van het regeren op zich. Blijf echter opereren vanuit de gedachte van het vreemdelingschap op deze aarde. We lopen niet weg, maar dan moet er wel wat veranderen! Dat vraagt inzet en dat vraagt gebed.

Laten wij – en met name geldt dat de bewindslieden en de fracties – in de voetsporen van Nehemia aan de slag gaan bij het herbouwen van de muren van onze samenleving en hem nazeggen: de Gods des hemels, Hij zal het ons doen gelukken! Ondanks alle verzet, bespottung en tegenwerking. Geve God wijsheid en doorzettingsvermogen aan hen die aan het front staan.

SAMENVATTING

- De recente successen van de CU moeten niet tot optimisme leiden. In het kabinet staat de CU op wezenlijke punten alleen.
- De CU moet iets bereiken op een thema dat specifiek CU is: de beschermwaardigheid van het leven. Het lijkt echter lastig hier echt iets te veranderen.
- Kortom, regeren is niet alleen een roeping, maar ook een waagstuk voor de CU.

Tuinstad Europa

Gastvrijheid en nationale soevereiniteit in het Europese immigratiebeleid

Door dr. ir. Jan van der Stoep, post-doc onderzoeker aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Vrije Universiteit Amsterdam en directeur van het Instituut voor CultuurEthiek te Amersfoort

‘Een actieve en constructieve rol van Nederland in Europa en de wereld’, zo luidt de eerste pijler onder het regeerakkoord. Tegelijkertijd wordt een pas op de plaats gemaakt daar waar het de uitbreiding van de EU betreft en wordt sterke nadruk gelegd op de eigen soevereiniteit van de verschillende lidstaten. Dat lijkt een tegenstelling, maar is het niet. Aan de hand van het Europese immigratiebeleid wil ik laten zien dat transnationale samenwerking, versterking van nationale identiteit en bevordering van internationale rechtvaardigheid niet los van elkaar gedacht kunnen worden. Mensen hebben grenzen en afbakeningen nodig om gastvrij te kunnen zijn. Maar het omgekeerde geldt ook: zonder gastvrijheid geen legitimatie van de eigen zelfstandigheid en soevereiniteit.

Een lastig dilemma

Het zijn beelden die op het netvlies blijven hangen: mensen uit Noord-Afrika die met gevaar voor eigen leven in gammele bootjes de overtocht wagen om in Europa een beter bestaan op te bouwen. Wie dergelijke beelden op zich laat inwerken kan moeilijk meer zeggen dat Noord-Afrikaanse migranten slechts willen profiteren van onze welvaart. Eén van hun belangrijkste drijfveren is immers het grote verschil in rijkdom en toekomstmogelijkheden tussen mensen in Noord en Zuid. Wie zijn wij om te oordelen dat dat niet mag? Wordt onze welvaart niet ook mede in stand gehouden door de kloof die deze mensen willen overbruggen? En dan hebben we het op dit moment alleen nog maar gehad over mensen die om economische redenen aan de poorten van Europa aankloppen, niet om mensen die politiek asiel aanvragen. Keerzijde van de medaille is echter dat de beelden van de Noord-Afrikaanse immigranten veel mensen in Europa ook angstig en onzeker maken. Want pikken deze nieuwe immigranten niet onze banen in en worden we niet nog meer vreemdelingen in onze eigen woonomgeving? Een dergelijke vrees kun je wellicht met schamperheid afdoen wanneer je op het pluche in Den Haag, Brussel of Straatsburg zit, maar is wel heel existentieel voor mensen die in korte tijd door immigratie hun hele buurt hebben zien veranderen en voor wie de mondialisering van de markt slechts met meer arbeidsonzekerheid gepaard is gegaan. In bijna heel Europa zien we dan ook sinds de

jaren tachtig een nieuw type radicaal rechtse partijen opkomen die sterk inzetten op het behoud van de eigen nationale identiteit tegenover desintegrerende krachten van buitenaf.¹

Het EU-immigratiebeleid

Hoe heeft tot nu toe de Europese Unie gereageerd op dit lastige dilemma? Wanneer we kijken naar het beleid van de Europese Unie inzake immigratie, dan valt op dat de laatste jaren steeds sterker wordt ingezet op samenwerking tussen de verschillende lidstaten. Een van de verdiensten van het Verdrag van Maastricht (1992) is geweest dat het immigratie- en asielbeleid niet langer een kwestie is die door afspraken tussen landen onderling moest worden geregeld, maar dat het samen met het beleid inzake binnenlandse veiligheid en justitie tot één van de pijlers van de Unie werd gemaakt, de pijler van Justitie en Binnenlandse Zaken. Wezenlijk voor deze pijler van het EU-beleid en ook voor de pijler van Politie en Justitiële Samenwerking in Strafzaken is dat deze pijlers transnationaal bestuurd worden en niet supranationaal. Dat wil zeggen dat besluitvorming plaatsvindt niet binnen aparte supranationale instituten zoals het Europees Parlement, de Europese Commissie en het Europese Hof, maar door overleg tussen de verschillende landen. Dit in tegenstelling tot de zogenaamde eerste pijler van het EU-beleid, de pijler van de Europese Gemeenschappen.

Meer Europa betekent niet automatisch minder nationale soevereiniteit.

Een volgende stap vond plaats in 1999 toen in het Verdrag van Amsterdam het immigratie- en asielbeleid werd overgeheveld naar de eerste pijler, de pijler van de Europese Gemeenschappen. Tegelijkertijd werd echter in belangrijke mate vastgehouden aan het beginsel dat besluitvorming in deze kwesties tussen de verschillende lidstaten moest plaatsvinden. Ook verradt het huidige beleid nog sterk de nestgeur van de vroegere Justitie en Binnenlandse Zaken pijler, omdat immigratie haast per definitie in verband wordt gebracht met kwesties

van publieke orde en veiligheid.² Eén van de doelen die is opgenomen in de in 2002 geconsolideerde versie van het Verdrag betreffende de Europese Unie is “de handhaving en ontwikkeling van de Unie als een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid waarin het vrije verkeer van personen gewaarborgd is in combinatie met passende maatregelen met betrekking tot controles aan de buitengrenzen, asiel, immigratie, en voorkoming en bestrijding van criminaliteit”.³ Streng bewaking aan de buitengrenzen van Europa en een gemeenschappelijk immigratie- en asielbeleid worden noodzakelijk geacht omdat het door het wegvallen van de grenzen tussen de verschillende lidstaten niet alleen voor wetgetrouwe burgers mogelijk wordt om vrij binnen de Europese Unie te reizen, maar ook voor illegale immigranten, mensen-smokkelaars, criminelen en terroristen.

Instemming

Interessant aan het EU-immigratiebeleid is dat het laat zien dat nauwere samenwerking en coördinatie op Europees niveau kan leiden tot versterking en versteviging van de eigenheid en positie van de afzonderlijke lidstaten. Meer Europa betekent niet automatisch minder nationale soevereiniteit. Integendeel, door als lidstaten een gezamenlijk immigratiebeleid te voeren, is men juist in staat om de eigen invloedssfeer uit te breiden. Een

ander interessant gegeven is dat betere coördinatie en samenwerking niet per definitie negatief hoeven te zijn voor potentiële immigranten. Voorkomen wordt juist dat er een *race to the bottom* ontstaat waarin de afzonderlijke lidstaten tegen elkaar opbieden met het meest restrictieve immigratiebeleid. Bovendien wordt door een gezamenlijk front te vormen als lidstaten een meer eenduidige en heldere politiek gevoerd zodat de migranten beter weten waar ze aan toe zijn.

We mogen niet zomaar aan de gevoelens van angst en onzekerheid van de eigen burgers voorbij gaan.

Kritiek: Fort Europa?

Het EU-immigratiebeleid kan echter lang niet bij iedereen op instemming rekenen. Vaak wordt het verwijt gemaakt dat men op deze manier bezig is om van Europa een fort te maken. Terwijl, zo luidt het bezwaar, de verschillen tussen de burgers van de lidstaten kleiner wordt omdat ze vrij zijn om te reizen en te werken binnen de grenzen van de EU, wordt het onderscheid tussen burgers van de EU en mensen die geen burger zijn van de EU juist groter.⁴ De critici van het EU-beleid hebben er vooral

problemen mee dat immigranten als een bedreiging worden beschouwd, zowel voor het eigen systeem van sociale zekerheid als voor de onderlinge samenhang en culturele identiteit. Voor wat betreft de sociale zekerheid laat Europa, zo stelt men, zich teveel leiden door de nood en belangen van de eigen burgers, terwijl men de grote verschillen in inkomen tussen Noord en Zuid uit het oog verliest.⁵ En voor wat betreft de culturele homogeniteit wordt zóveel nadruk gelegd op waarden die Europa samenbinden - zoals vrijheid, democratie en mensenrechten - dat hierdoor de andersheid van de ander miskent wordt en teveel een absolute loyaliteit van immigranten wordt gevraagd.

Begrensde vrijheid

In sommige opzichten kan ik me in de bezwaren van de critici van het EU-immigratiebeleid vinden, vooral daar waar de migratie teveel tot een veiligheidsprobleem wordt gereduceerd. Onder invloed van het toenemend nationalisme in Europa wordt de angst en onzekerheid van de eigen burgers teveel tot uitgangspunt genomen en zet men vooral in op het bieden van nog meer zekerheid en veiligheid. De vraag is ook of de angst voor een nieuwe toestroom van immigranten helemaal terecht is. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de statistieken dat het percentage migranten op de totale wereldbevolking honderd jaar geleden vrijwel hetzelfde was als tegenwoordig (2-3 %). Bovendien is de migratie van Zuid naar Noord slechts een kleine fractie van het totale aantal migraties dat plaatsvindt. De meeste migratie vindt plaats tussen de verschillende zuidelijke landen onderling.

De CU mag niet in een gemakkelijk anti-Europees populisme vervallen.

Toch meen ik dat men niet zomaar aan de gevoelens van angst en onzekerheid van de eigen burgers voorbij mag gaan. Het is op z'n minst een signaal dat burgers ook in sociaal en cultureel opzicht houvast nodig hebben om een open en gastvrije samenleving te ontwikkelen. Aldus bezien is het niet zo vreemd dat de Europese Unie sterke nadruk legt juist op de voorwaarden waaronder mensen zich vrij kunnen bewegen en een open houding naar anderen toe kunnen ontwikkelen. Een wereld met open grenzen is interessant wanneer men zelf voldoende maatschappelijke zekerheid en cultureel houvast heeft, maar het wordt anders wanneer men hierdoor een spelelbal wordt van mondiale krachten en de grip op de eigen situatie verliest.

Om aan de dialectiek tussen vrijheid en controle te ontsnappen, is het van belang ons te realiseren dat vrijheid nooit absoluut is, maar altijd bestaat in gebondenheid.

Mensen kunnen pas vrij zijn wanneer ze ook middelen hebben om een bestaan op te bouwen en wanneer ze in sociale en culturele gemeenschappen opgroeien die hen een eigen identiteit en oriëntatie in het leven verschaffen. Dat betekent ook dat grenzen en afbakeningen noodzakelijk zijn en dat onderscheid moet worden gemaakt tussen 'wij' en 'zij', hoe arbitrair dat soms ook lijkt. Om de bevolking zeggenschap over hun bestaan te geven, ontkomt men er niet aan om territoria af te bakenen, zodat men zich solidair weet met anderen en samen beslissingen kan nemen, ook om bijvoorbeeld de muren rondom Europa niet te hoog op te trekken.

Inzet ChristenUnie

Een belangrijke inzet van de ChristenUnie zal dan ook moeten zijn om het bestuur inzake immigratie- en asielbeleid dichtbij de burger te houden. Ze mag niet in een gemakkelijk anti-Europees populisme vervallen, maar moet burgers wel de mogelijkheid verschaffen om zelf met de beslissingen die genomen worden in te kunnen stemmen. Gastvrij zijn betekent niet alle deuren voor wie dan ook open zetten waardoor je het beheer over de situatie verliest, maar bewust mensen toelaten in je huis zodat je ze ook royaal kan ontvangen. De implicatie hiervan is, in ieder geval voor dit moment, dat een nauwere samenwerking op het gebied van immigratie tussen de verschillende lidstaten zoveel mogelijk bevorderd moet worden, maar dat tegelijkertijd de beslissingsbevoegdheid transnationaal en niet supranationaal moet worden geregeld.

Migratie en ontwikkeling niet loskoppelen

Echter, hoe belangrijk het ook is om een onderscheid te maken tussen 'binnen' en 'buiten', een dergelijk onderscheid mag nooit tot een scheiding tussen deze beide compartimenten leiden. Het is de vraag of dat in een geglobaliseerde samenleving als de onze ook nog mogelijk is. We kunnen onze eigen nationale soevereiniteit alleen legitimeren als we een missie in de wereld hebben, niet alleen om bijvoorbeeld vrijheid van geweten en vrijheid van godsdienst te bevorderen, maar ook om te werken aan internationaal rechtvaardige verhoudingen tussen Noord en Zuid.

In dat opzicht mogen we het ons niet te gemakkelijk maken door uit te gaan van een strikt onderscheid tussen politieke en economische vluchtelingen. Natuurlijk, het is waar dat een dergelijk onderscheid in veel opzichten zinvol en gerechtvaardigd is, maar het is ook waar dat niet alle migranten vanuit het Zuiden simpelweg profiteurs zijn die van onze welvaart komen genieten. Vaak worden deze migranten ook door hun families ondersteund en betaald om een kapitaal op te bouwen en zo een beter bestaan voor hun familie thuis op te bouwen en daarmee ook de positie van mensen in hun directe leefomgeving te bevorderen.⁷ Als ze slagen zijn ze in hun wijk of dorp

de gevierde jongens, slagen ze niet – en dat gebeurt maar al te vaak – dan durven ze hun familie en buurtgenoten nauwelijks meer onder ogen te komen.

Door deskundigen wordt er steeds vaker op gewezen dat migratie en ontwikkeling niet te veel van elkaar mogen worden losgekoppeld, als zou het immigratiebeleid vooral een binnenlandse aangelegenheid zijn en ontwikkeling een onderdeel van het internationale beleid. Bovendien wordt steeds vaker door politici geprobeerd om contracten te sluiten met landen van herkomst om tegen ruil voor een scherpere grensbewaking meer ontwikkelingshulp te bieden. Deze veranderingen laten zien dat migratie niet alleen een probleem is, maar ook kansen biedt. Kansen, niet alleen om de vergrijzing in veel Europese landen tegen te gaan, maar ook om op deze wijze indirect de ontwikkeling in landen van het Zuiden te bevorderen. Daarbij moeten we overigen niet te gemakkelijk denken, als zou bijvoorbeeld extra ontwikkelingshulp kunnen helpen om migratie tegen te gaan. De geschiedenis leert juist het omgekeerde, namelijk dat meer ontwikkelingshulp en een stijging van de welvaart leidt tot meer migratie omdat mensen mobieler worden en zich meer van de mogelijkheden elders bewust worden.

Braindrain?

Omgekeerd is ook het niet zo dat migratie per definitie zal leiden tot een *braindrain*. Zo blijken migranten vaak aanzienlijke bedragen naar hun thuisland over te maken en zijn er diverse migranten die met het verworven kapitaal terugkeren naar huis, om daar een goed bestaan op te bouwen, bijvoorbeeld in de handel. Het zou interessant zijn om juist deze vormen van circulaire migratie te stimuleren en zo ondernemerschap te kweken en via de migranten zelf in de landen van herkomst te investeren. Eenvoudig is het ontwikkelen van een dergelijke politiek niet. Want hoe voorkomen we bijvoorbeeld dat er een nieuwe vorm van gastarbeiderschap ontstaat? Dat ont-

slaat ons echter niet van de verplichting om op dit gebied naar mogelijkheden te zoeken om migratie en ontwikkeling met elkaar te verbinden. De ChristenUnie is al lange tijd geleden deze weg ingeslagen, toen het wilde zoeken naar mogelijkheden om vluchtelingen in de eigen regio op te vangen en hen de mogelijkheden te bieden om in eigen land een goed bestaan op te bouwen. Het is nu de kunst om in dit spoor verder te denken!

Het beeld van Europa dat mij voor ogen staat is niet dat van een fort, maar dat van een tuinstad.

Perspectief

Laat ik tot slot het perspectief schetsen dat mij voor ogen staat als ik denk aan het immigratie beleid van de EU. Het is niet het perspectief van een Fort Europa, dat zoveel mogelijk de eigen burger beschermt en om dat te doen hoge muren opwerpt en met geavanceerde surveillancesystemen het gevaar buiten houdt. Maar het is ook niet het perspectief van een samenleving waarin alle grenzen wegvallen. Uiteindelijk leidt een dergelijk beleid er slechts toe dat volksbuurten en achterstandswijken steeds meer tot jungles worden waarin mensen zo goed en zo kwaad als het gaat moeten zien te overleven en elkaar het licht in de ogen niet gunnen. Het beeld van Europa dat mij voor ogen staat is veeleer het beeld van een tuinstad, waarin paden worden aangelegd, heggen en schuttingen worden opgericht om wat zwak is te beschermen en waarin voortdurend beheer nodig is om de tuin niet tot een woestijn te laten verworpen. En dan hoop ik dat net als bij het Nieuwe Jeruzalem van binnenuit een stroom op gang komt die de hele aarde bevoelt en die tot zegen is voor alle volken op aarde. Dat is een perspectief dat in deze bedeling verre van haalbaar is (het Nieuwe Jeruzalem komt van boven), maar dat desalniettemin de verwachting is van waaruit we mogen werken, uitzien naar de komst van de Messiaanse Koning.

SAMENVATTING

- De transnationale samenwerking tussen EU-landen op het terrein van migratie zorgt voor versterking van de eigenheid van de afzonderlijke lidstaten en heeft ook positieve gevolgen voor (potentiële) immigranten.
- Gastvrij zijn betekent niet alle deuren zomaar wijd open zetten, maar bewust mensen toelaten zodat je ze ook royaal kan ontvangen.
- Migratie en ontwikkeling moeten niet los van elkaar worden gezien.
- De EU moet niet als fort worden beschouwd, maar als tuinstad.

1 Piero Ignazi, 2003. *Extreme right wing parties in western Europe*. Oxford University Press, Oxford.

2 Theodora Kostakopoulou, 2000. 'The 'protective union': Change and continuity in migration law and policy in post-Amsterdam Europe', *Journal of Common Market Studies*, 38 (3), p. 497-518.

3 http://europa.eu.int/eur-lex/lex/nl/treaties/dat/12002M/htm/C_2002325NL.000501.html.

4 Seyla Benhabib, 2004. *The rights of others. Aliens, residents and citizens*. Cambridge University Press, Cambridge, p. 153.

5 Ulrich Beck, 2002. *Macht und Gegenmacht im globalen Zeitalter. Neue weltpolitische Ökonomie*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, p. 64-65.

6 Hein de Haas, 2005. 'International migration, remittances and development: myths and facts.' *Third World Quarterly*, 26 (8), p. 1269-1284.

7 Annelies Zoomers, 2006. *Op zoek naar eldorado. Over internationale migratie, sociale mobiliteit en ontwikkeling*. Inaugurale rede Radboud Universiteit Nijmegen.

Een coalitieakkoord kan zijn eigen

Door Willem Nuis, Burgemeester van Tholen en Officier Koninklijke Landmacht b.d.

Met een ChristenUnie-minister op de post Defensie is de vraag opportuun of dit wel een geschikt ministerie voor de partij is en of de ChristenUnie zich in voldoende mate kan vinden in de tekst van het regeerakkoord in relatie tot het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Deze vragen zijn mij voorgelegd en bespreek ik in dit artikel.

Veel vaagheid, weinig prioriteit

Nu laten die twee documenten zich moeilijk met elkaar vergelijken. In het verkiezingsprogramma is weliswaar een paragraaf 'veiligheidsbeleid' opgenomen, maar die blinkt zeker niet uit in heldere en gedecideerde uitspraken. Weinig inspirerend wordt gesproken over het morele peil van onze mannen en vrouwen, gedragscodes en ook nog iets over de nazorg en de noodzaak van geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht. Nu ben ik het uiteraard niet oneens met deze onderwerpen, maar ik vraag mij af of er niet wat meer inhoudelijke aspecten hadden moeten worden vermeld, immers de genoemde onderwerpen zullen wel in meerdere partijprogramma's staan. In het regeerakkoord neemt de paragraaf 'Defensie' al helemaal een marginale plaats in. Met respect voor dieren, maar er staat meer over dierenwelzijn in het regeerakkoord dan over Defensie.

"Het defensiebudget moet worden verhoogd", zo zegt de ChristenUnie in het programma, maar waarvoor eigenlijk? Ik lees daarover niets. Als compensatie omdat dit het afgelopen decennium alleen maar is verlaagd, of omdat wij een duidelijk beeld hebben over de invulling van de budgetverhoging? Niets wordt in het verkiezingsprogramma gezegd over het gewenste kwaliteitsniveau van de krijgsmacht, of over de noodzaak over te gaan tot investeringen in bewapening (bijvoorbeeld de aanschaf van de Joint Strike Fighter [JSF] als vervanger van de F16). Waarom is er geen uitspraak over het op peil houden van de mate waarin ons personeel is getraind en opgeleid? De personeelsparagraaf komt er in elk geval maar zeer marginaal van af. Juist daarin zal de komende tijd moeten worden geïnvesteerd. De kwaliteit binnen de krijgsmacht verdwijnt gaandeweg, zeker nu de economie aantrekt. De uitstroom van personeel is thans groter dan de instroom. Hoog gekwalificeerd personeel zoekt zijn heil buiten de krijgsmacht, omdat daar meer perspectief wordt geboden en omdat men met die vrijwel aaneengeschaalde reeks van uitzendingen een te zware wissel trekt op het personeel en hun gezinnen. Vooral dat laatste moet de ChristenUnie toch aanspreken, zeker daar waar de problematiek van gezinsontwrichting vanwege opgelopen syndromen door een uitzending eerder regel dan uitzondering blijkt te zijn.

Waarom niet een pleidooi voor een kortere uitzendduur, die weliswaar hogere kosten met zich meebrengt, maar die wel een bijdrage kan leveren aan een snellere gezinshereniging? Waarom geen afspraken over een maximum aan uit te zenden troepen? Daar waar de rek er naar mijn gevoel uit is, hult de politiek zich in stilzwijgen en wekt daarmee de indruk dat zij wel geval voor geval zal bekijken wat te doen. Geen sterk beleid in mijn ogen, dat uiteindelijk ten koste zal gaan van de mensen binnen Defensie en daarmee ten koste van de kwaliteit en op den duur óók van de kwantiteit. Let wel, militairen zijn doorgaans zeer loyaal en zullen daarom niet zo snel aan de bel trekken. Ook die ene zin uit het regeerakkoord dat

teleurstellingen creëren

“de nazorg voor uitgezonden militairen zal worden verbeterd”, straalt niet echt daadkracht uit.

Terecht doet de voorzitter van de Algemene Federatie van Militair Personeel (AFMP/FNV) een dringend beroep op de minister ten aanzien van een betere zorg voor het defensiepersoneel.

Ergo, de vraag “wat zegt het regeerakkoord over het thema Defensie en wat wil de ChristenUnie met dit thema” is snel beantwoord. Als ik beide documenten lees, heeft het nauwelijks of geen prioriteit, wat geen uitdagende gedachte voor een minister moet zijn.

Wie past er op de winkel?

Als die prioriteit er niet aan wordt gegeven, dan komt het politiek gezien al gauw neer op “het passen op de winkel”. Juist dat was wat het CDA en zeker de PvdA niet wilden. Bewust hebben zij in mijn ogen de “na u” beleefdheid in acht genomen. Geen eer aan te behalen, zo hebben zij gedacht. Het CDA zag veel meer in Buitenlandse Zaken. De PvdA wilde in geen geval dit controversiële ministerie. Een PvdA'er (Koenders) op Defensie in combinatie met het harde standpunt voor de verkiezingen om te komen tot een Irak onderzoek, zou geweldig conflicteren. Nee, dan zag de PvdA meer in Ontwikkelingssamenwerking. Een tactisch sterke zet van deze partij, want daarmee zitten zij toch in de belangrijke 'buitenland driehoek'. Nu al blijkt dat het drietal ministers BZ/Def/OSW veelvuldig gezamenlijk optrekt. Wat mij opvalt, is dat Verhagen en Koenders daarbij een pregnant leidende positie innemen.

De eerste weken van Balkenende IV

In mijn ogen heeft De ChristenUnie iets toebedeeld gekregen wat de andere onderhandelaars onder geen beding wilden hebben. Aan de ene kant een niet benijdenswaardige positie, aan de ander kant wellicht iets om te gebruiken. Zeker waar het de Tweede Kamerfractie aangaat. Wij zien de PvdA vanaf het prilste begin van de coalitie de randen van het regeerakkoord opzoeken en waar zij dit nodig acht erover heen gaan. De ChristenUnie wordt daarbij zeker niet ontzien. De voorbeelden acht ik inmiddels bekend. Het waren zaken die speelden nadat het kabinet maar net onderweg was en waaruit blijkt dat de 'kroonjuwelen' van de ChristenUnie nu al door de PvdA als hinderlijk worden gezien en eigenlijk maar terzijde moeten worden geschoven. En dan praat ik nog maar niet over de winkelopenstelling op zondag, die naar mijn gevoel zeker niet zal worden ingeperkt, maar straks in

de praktijk zal blijken te zijn verruimd. Hoe het met 'kroonjuwelen' kan vergaan weten wij inmiddels.

CU-bijdrage een losse flodder?

Is de bijdrage van de ChristenUnie in het regeerakkoord een losse flodder, of een lege huls – om in Defensie termen te blijven – of niet? Welnu, aan de hand van het recent uittesten van de rekbaarheid van de ChristenUnie lijkt het mij duidelijk dat de Tweede Kamerfractie in elk geval zeer alert moet zijn.

Overigens is de houding van de PvdA verklaarbaar, immers de fractievoorzitter heeft aangekondigd de grenzen van het akkoord te willen opzoeken en waar nodig er overheen te gaan. Niet onlogisch als je als PvdA de hete adem van 25 SP-zetels in je nek voelt. Dan moet je wel bezig zijn met de volgende verkiezingen, dat kan niet anders.

De randen van het akkoord

Het opzoeken van die randen moet de ChristenUnie toch ook kunnen, dunkt mij. Toegegeven, de ChristenUnie vormt in kwantitatieve zin een minderheid, maar wel één die onontbeerlijk is voor de meerderheid en daardoor voor de stabiliteit in de coalitie. Dat kan op gepaste wijze worden uitgebuit. Hoe? *Niet* door nu te accentueren dat een Irak-debat bij nader inzien zo slecht nog niet hoeft te zijn. Dat zou de PvdA wel erg in de kaart spelen.¹ *Wel* door te stellen dat het wat de ChristenUnie betreft volstrekt duidelijk is, dat er een maximale duur aan ons verblijf in Afghanistan bestaat. Wij hebben voor twee jaar getekend en moeten vanwege het eerder genoemde personeelsprobleem – maar ook om roofofbouw op het materieel te voorkomen – de lijn van de vorige minister van Defensie (Henk Kamp) blijven volgen. Geen verlenging dus en ik verwacht dat andere coalitiepartijen daarop wel zullen aansturen. Daarenboven is dit het moment – want zo staat het in het verkiezingsprogramma – verdere bezuinigingen op Defensie af te wijzen. Te lang en te fors is op dit ministerie bezuinigd. De ruif, waaruit de dames en heren politici jaren achtereenvolgend hebben geplukt, is vrijwel leeg. Er was immers in hun optiek geen vijand meer. Hier gold als bij geen ander politiek issue, dat politiek soms veel meer incident is dan consistent.

Investeer in personeel

Er wordt meer fout gedaan, dan dat er fout gaat. Dat moet niet nog eens gebeuren. Het regeerakkoord geeft duidelijk aan dat nieuwe bezuinigingen op Defensie niet

aan de orde zijn, maar de vraag is hoe lang dat wordt volgehouden. De Minister van Defensie is al bezig investeringen (helikopters) te heroverwegen.

Als ChristenUnie-fractie moet je dan wel weten *waarom* je niet wil bezuinigen. Ik gaf al aan dat dit niet uit het partijprogramma is op te maken. Mijn beeld daarover is duidelijk. Investeer in datgene wat het afgelopen decennium is blijven liggen en dat is het personeel. Maak Defensie weer een aantrekkelijke werkgever die oog heeft voor behoud van kwaliteit en oog heeft voor het welbevinden van het personeel. Personeel dat – gelet op hun specifieke taak – nu eenmaal niet kan worden vergeleken met ambtenaren bij andere ministeries. Investeren in personeel kan door te kijken naar de duur en de frequentie van uitzending bij vredesmissies en bij opbouwoperaties.

Joint Strike Fighter

Investeer daarnaast in hoogwaardige wapensystemen, die bij operaties nodig zijn. Als voorbeeld noem ik de aanschaf van het Joint Strike Fighter (JSF) gevechtstoestel als opvolger van de F16. Nederland heeft hierin al een fors bedrag geïnvesteerd in ontwikkelingskosten. Nederland behoort tot de reële kanshebbers in Europa een prominente plaats voor onderhoud aan deze toestellen in de wacht te slepen, beter bekend als *Maintenance Valley* in de omgeving van de vliegbasis Woensdrecht. Een geweldige impuls voor de werkgelegenheid en kenniseconomie in Zuidwest Nederland zou zich kunnen voordoen en dit gebied kan een economische impuls van formaat goed gebruiken. Als wij maar niet blijven twijfelen aan nut en noodzaak van deze ontwikkeling en de aanschaf ter discussie stellen, zoals de PvdA tot nu toe met enige regelmaat deed. De ChristenUnie moet hier laten zien waarvoor zij op dat gebied staat.

Helder profiel en sterk karakter

Kortom, zoek als Tweede Kamerfractie de grenzen van het regeerakkoord op het gebied van Defensie (en wat mij betreft ook op andere beleidsterreinen) maar op. Het verkiezingsprogramma biedt daarvoor weinig houvast, maar er is meer dan dat. Enkele voorbeelden heb ik genoemd. Anderen doen dat ook en D66 deed dat in een vergelijkbare situatie in voorgaande kabinetten Balkenende

eveneens. Natuurlijk moeten wij wennen aan regeringsdeelname, maar alsjeblieft niet een te lang gewenningsproces.

“De politiek (een coalitieakkoord) kan zijn eigen teleurstellingen creëren”. Dit is een statement dat is uit te breiden tot “elke politiek partij kan zijn eigen teleurstellingen creëren”. Gaan dingen mis, verwijt dat dan niet de ander, maar kijk in hoeverre je daar zelf debet aan bent. De eerste honderd dagen dienen voor de regering om zich te oriënteren. Dat geldt *niet* voor de fractie in de Tweede Kamer. Die dient nu al volop zijn strategie ten uitvoer te brengen en eerlijk gezegd is dat nog te weinig zichtbaar. Die zes zetels van de ChristenUnie hebben strategisch veel meer waarde dan wellicht wordt gedacht, zonder daarbij je hand te overspelen. Toon echter wel karakter.

Slot: David en Goliath

Als je wat in je mars hebt, kun je de top bereiken, maar er is karakter voor nodig die positie te behouden. De euforie van opeenvolgende verkiezingswinsten - hoe plezierig die ook zijn - moet plaatsmaken voor hard en gedreven werken met een helder profiel. Vanwege dat heldere profiel en het getoonde karakter is de kiezer in een voor de ChristenUnie ongekend groot aantal bij de partij neergestreken. Of het ‘blijvers’ zijn zal voor een groot deel afhangen van het overeind houden van het heldere profiel van de partij. Dat profiel wordt veel meer bepaald door fracties in de Tweede Kamer dan door bewindslieden. De PvdA is binnen de coalitie daar volop mee bezig. Het CDA laat (nog) niet het achterste van zijn tong zien. De ChristenUnie zou zich moeten opstellen als David, die de reus Goliath zag staan. De Israëlieten zeiden toen zij Goliath zagen staan “Oei, die is groot die kunnen wij nooit verslaan!”. David echter dacht eens goed na en zei “Zo, die is groot, die kan ik nooit missen!”.

De vraag of de ChristenUnie blij moet zijn met de paragraaf Defensie in het regeerakkoord en met het Ministerie van Defensie kan pas worden beantwoord als de fractie in de Tweede Kamer iets weet te maken van dit beleidsterrein, méér althans dan in het verkiezingsprogramma staat vermeld. Ik kan mij een ministerie voorstellen waarop de partij zich beter zou weten te profileren. Dat laat onverlet dat ik alle vertrouwen heb in Eimert van Middelkoop als minister op dit departement!

SAMENVATTING

- Defensie lijkt nauwelijks of geen prioriteit te hebben voor dit kabinet.
- Maak Defensie weer een aantrekkelijke werkgever die oog heeft voor behoud van kwaliteit en voor het welbevinden van het personeel.
- De CU moet zich opstellen als David tegenover Goliath.

¹ Wel stel ik mij overigens de vraag waarom de partij hier eigenlijk mee heeft ingestemd, daar waar zij toch voorstander is van transparantie en integriteit.

‘Het kan allemaal wel wat ondernemender’

Door Benne van Popta, Directeur Financiën en Interne Zaken van MKB-Nederland en
werkgeversvoorzitter van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen

Pijler 2 over de ondernemende economie is een van de kleinere pijlers, maar wel een van de belangrijkste. De huidige tijd van globalisering en vergrijzing vraagt om meer in plaats van minder innovatie, om ondernemerschap en risico-geneigdheid. Het regeerakkoord ademt te veel de sfeer van nationale knusheid, terwijl we ons juist moeten oriënteren op buiten.

Het verschil tussen Balkenende II en Balkenende IV is groter dan het verschil tussen Lubbers II en Lubbers III. Lubbers III startte wel heel anders dan Lubbers II, maar werd al snel tot koersverandering gedwongen door verslechterende economische ontwikkelingen. Uiteindelijk bezuinigde Lubbers III meer dan Lubbers II, overigens vooral dankzij Wim Kok. Balkenende II had een stijl van *overrulen*, niet polderen, primaat van de politiek, doorpakken als het probleem zich aandient, niet vooruitschuiven. Alle pijn aan het begin en daarna het zoekt. Balkenende IV begint met te luisteren naar de samenleving - waarbij het onaffe regeerakkoord overigens een groot probleem is. Pas honderd dagen na het

bordes wordt er begonnen met regeren. De tussentijdse besluiten doen zwakjes aan: budgettaire problemen niet meteen oplossen; geen gedwongen ontslagen bij reorganisatie rijksdienst, hetgeen betekent gokken op natuurlijk verloop (i.e. geen keuzes maken). De slinger lijkt wel erg ver door te slaan.

Visie is nog geen beleid

Het regeerakkoord bestaat uit een af en een onaf gedeelte. Af is de algemeen politiek-maatschappelijke situatieschets. Het kabinet heeft daar terecht veel krediet voor gekregen, de schets ontmoette veel instemming. Velen vonden het een verademing na de vorige

kabinetsperiode. Maar het krediet raakt snel op door allerlei gebeurtenissen: de dubbele nationaliteiten-kwestie, de crisis in de PvdA, incidenten rondom de bikini-poster en de trouwambtenaren, de zwakke financiële besluiten, het zoeken naar een rol in de ABN-AMRO kwestie (wat niet zo eenvoudig is overigens). En het onaffe gedeelte - de losse opsomming van intenties tot maatregelen bij elk van de zes pijlers - geeft beleidsmatig onvoldoende houvast. Het is waar: zonder visie geen beleid. Maar ook: alleen maar visie is ook geen beleid.

Moeizame start

De drie partijen waarop het kabinet rust hebben hun draai nog niet gevonden, zacht gezegd. De PvdA heeft zich in de oppositie onvoldoende voorbereid op opnieuw

regeren. Voeg daarbij de verkiezingsnederlagen plus de onderlinge verschillen. En het probleem is geduid en niet snel opgelost.

De CU moet aan alle kanten nog wennen. Elke dag een besluit nemen is heel iets anders dan dagelijks oppositievoeren. Een brede agenda voeren is dringend nodig, waarbij men vooral niet moet blijven hangen aan de klassieke ethische thema's. Een aansprekend gezinsbeleid kan het tij snel doen keren. Maar met dat ik dit schrijf aarzel ik: de CU moet ook in personele zin verbreden en niet alles van André Rouvoet afhankelijk maken. Dat vraagt bovenmatig veel van hem en is niet goed voor de partij.

Het CDA zit waar het zat: in het centrum van de macht. Meer om dingen tegen te houden - denk aan de AOW-uitkering en -leeftijd, hypotheekrenteaftrek, een onderzoek naar redenen voor de deelname aan de Irak-oorlog - dan om te bevorderen. Het CDA heeft overigens wel de sleutel in handen om van dit kabinet een succes te maken. Een regenteske houding, waarbij vooral de eigen macht centraal staat en posities worden beschermd, werkt averechts en op termijn als een boemerang. Evenals het slaafs volgen van de wet van de koesttal.

Kortom: de coalitie heeft nog het een en ander te doen om samenwerking en beleid tot een succes te maken. Op een goed verblijf in Lauswolt kun je geen vier jaren teren, zelfs geen honderd dagen.

Pijler 2: innovatieve, concurrerende en ondernemende economie

Pijler 2 van het regeerakkoord (RA) gaat over de economie. Het is met de pijlers Buitenlands beleid en Duurzame omgeving een van de wat smallere pijlers van het RA (naar aantal pagina's gemeten). Sociale samenhang (IV) en Overheid en dienstbare publieke sector (VI) zijn de dikste pijlers; zij vormen het boegbeeld van het nieuwe kabinet. Hier is het verband met de politiek-maatschappelijke situatieschets ook het sterkst.

Een vitale en innovatieve economie, aldus het RA, is nodig als basis voor een duurzame ontwikkeling van onze welvaart. Het concurrerend vermogen van de Nederlandse economie moet worden versterkt (vergrijzing, globalisering). Dan gaat het om een goed opgeleide en toegeruste beroepsbevolking, hoogwaardige kennis en kunde, ondernemingszin, gunstig investeringsklimaat en verantwoorde ontwikkeling van de loonkosten. Vervolgens worden vierenvertig punten opgesomd, variërend van intenties tot min of meer concrete maatregelen, verdeeld over vijf terreinen: ondernemerschap, kennis en innovatie, mobiliteit en infrastructuur, regionale economische ontwikkeling en onderwijs.

Regeldrukte

Dit alles oogt niet spectaculair en urgent, maar ook weer niet verkeerd. Voorzover ik kan overzien is er vaak sprake van continuïteit van beleid. Op sommige punten is de

(bestuurlijk-politieke) praktijk overigens veel weerbarstiger dan uit een enkel zinnetje blijkt. Om een voorbeeld te noemen. De regeldruk zal opnieuw met 25% dalen in de komende kabinetsperiode, stelt het RA. Dat is in de huidige periode evenwel niet gebeurd. Soms is slechts sprake geweest van een - letterlijk - papieren maatregel. Daarnaast moet de aanpak breder: niet alleen focussen op de nalevingskosten van regelgeving, maar ook op de economische impact van regelgeving. Ook moet de insteek van regelgeving kantelen. Nu is het uitgangspunt: zonder regelgeving gaat alles verkeerd en lopen burgers, consumenten en werknemers onverantwoorde risico's. Dit uitgangspunt leidt tot voortgaande stapeling van regelgeving. Na elk incident komt er weer een laag bovenop. Die brei van regels beperkt de risico's evenwel niet en dood veel creativiteit en initiatief om problemen in de samenleving op te lossen.

Verkiezingsprogramma mager

Het verkiezingsprogramma van de CU is op dit onderwerp ook nogal mager. De beginparagrafen van hoofdstuk 3 ("werken") komen het dichtst in de buurt. "Particulier initiatief wordt gekoesterd. Bedrijven zijn essentieel voor een gezonde economie. Een gunstig vestigings- en investeringsklimaat is van wezenlijk belang, juist in een tijd van globalisering." Economisch beleid moet gericht zijn op duurzame ontwikkeling, op maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het is *by far* niet de kernboodschap van het programma.

Het mag ondernemender

Het mag wat mij betreft allemaal wel wat ondernemender. Zowel het beleid in het algemeen, als het economische beleid in het bijzonder. Want het verleggen van de doelstellingen van het oude economische beleid (groei, werkgelegenheid en koopkracht) naar de doelstellingen van het nieuwe economische beleid (*people, planet, profit*) - waar ik het van harte mee eens ben - vraagt in een tijd van vergrijzing en globalisering om meer in plaats van minder innovatie, ondernemerschap, risico-geneigdheid, initiatief, en dergelijke. Het leidt tot meer in plaats van minder onzekerheid, maar ook tot spannender resultaten. Maar het RA ademt te veel de sfeer van nationale knusheid, van geborgenheid, van zorg.

Open economie, niet navelstaren

Bij mijn weten heeft van de politieke partijen alleen het CDA een publicatie uitgegeven over ondernemerschap.¹ Dit rapport beargumenteert waarom ondernemers en een ondernemende houding in de komende periode broodnodig zijn, zowel om de oude als de nieuwe economische doelstellingen te realiseren. En het stelt dat Nederland dit kan, omdat het van vroegs af aan (politieke en maatschappelijke) condities heeft gesteld waarin ondernemerschap kan bloeien. Vanaf het begin van de Republiek tot aan het einde van de twintigste eeuw. In een klein land met een open economie waarin we gewend zijn alles met elkaar te doen in plaats van zonder elkaar of tegen elkaar. In een klein land met een open economie waarin we ons altijd op buiten oriënteerden in plaats van navelstaarden. Met een positief gevoel: al sinds eeuwen spelen we boven aan in de champions league van innovatieve, rijke landen; waarom zou dat nu opeens niet meer kunnen!? Maar goed, je moet er wel wat (veel) voor doen.²

De staatssecretaris van Economische Zaken, Frank Heemskerk, heeft namens het kabinet een adviesaanvraag naar de SER gestuurd (op 26 april jl.). Hij vraagt om advies terzake van een houding tegenover globalisering. Korte inhoud: (1) globalisering is van deze tijd en niet terug te draaien, (2) wij in Nederland hebben daar altijd voordeel van gehad, (3) maar geen voordeel bestaat zonder nadeel, (4) hoe kunnen wij de voordelen beter realiseren en de nadelen beter het hoofd bieden. Gaarne over een jaar antwoord. Een specifiek thema, maar met een brede uitwaaiering en/of plaatsbepaling.

Oproep aan CU

De CU zou gelijk op kunnen werken. De partij zou een commissie kunnen instellen met veel - maar niet alleen - praktijkmensen die zich over (een deel van) dezelfde vragen buigt³. Opdat de CU begin volgend jaar beslagen ten ijs kan komen als deze issues om een plaatsbepaling vragen van het kabinet, niet alleen wat betreft visie, maar ook wat betreft concrete beleidspakketten. Naast integratie en dienstbare overheid blijft dit een van de hoofdthema's van beleid.

SAMENVATTING

- De visie van het kabinet is goed, maar een goede visie is nog geen goed beleid.
- De doelstellingen *people, planet, profit* zijn uitstekend, maar het akkoord ademt als geheel te veel de sfeer uit van nationale knusheid.
- Onze tijd van vergrijzing en globalisering vraagt om meer in plaats van minder innovatie.

¹ CDA-Wetenschappelijk Instituut, *Vertrouwen in ondernemers*, september 2006. Op verzoek van het CDA-WI ben ik de schrijver van dit rapport geweest.

² A.w., de box op pagina 40/41.

³ Noot van de redactie: momenteel stuurt het WI een groep aan die werkt aan een publicatie over onder andere deze vragen.

Kansen voor onderwijs

Door John van Boven, Fractievoorzitter ChristenUnie Zwolle

“In de media staat de ChristenUnie er goed op. Ze wordt een paar keer zelfs ‘de stille winnaar’ van de onderhandelingen genoemd.” “De standpunten van de ChristenUnie lagen dan tussen die van het CDA en de PvdA in en ze werden daardoor voor de hand liggende compromissen.” Beide citaten zijn te vinden op pagina 129 van het boek van Sytze Faber, De wet van de koestel. Het is geen verkeerd begin van een artikeltje over de paragraaf over onderwijs. Laat nu al gezegd zijn, dat de grote mate van overeenstemming tussen het regeerakkoord en het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie op het punt van onderwijs opvallend is.

Belang

Die overeenstemming spreekt te meer als we letten op het grote belang van onderwijs in onze samenleving. We maken ons nu zelfs collectief druk over de kwaliteit van het onderwijs.

“Goed onderwijs is in het belang van leerlingen en van de samenleving. Ontplooiing van talenten is waardevol voor de mensen zelf en voor de samenleving. Daarom mag niemand de school verlaten zonder een afgeronde opleiding.” Wat vindt u hiervan? Kunt u hier achter staan? Het zijn teksten uit het regeerakkoord.

De ChristenUnie formuleert het als volgt: “Onderwijs is het middel om te worden gevormd als mens en om de van God gegeven talenten te ontwikkelen. Het is een bijdrage aan het welzijn van individuen en aan de opbouw van een evenwichtige samenleving.” De ChristenUnie wil graag dat zoveel mogelijk kinderen op hen toegesneden onderwijs volgen.

Laten we het zo zeggen: met de tekst van het regeerakkoord kan de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie goed uit de voeten om haar eigen programma uitgevoerd te krijgen.

Thema's

Om een beetje overzicht te krijgen bij het vergelijken van het CU-programma en het regeerakkoord is de inhoud gegroepeerd naar een aantal thema's: algemeen, organisatie, zorg en hoger onderwijs.

Algemeen

De ChristenUnie benadrukt de mogelijkheid om ouders een vorm van onderwijs te laten kiezen die past bij hun levensvisie. Tegelijkertijd betekent dit, dat van ouders betrokkenheid mag worden gevraagd en verwacht. De

vrijheid van onderwijs is een belangrijke verworvenheid. Dat wordt benadrukt door de toegenomen ruimte voor het voeren van een eigen beleid en het maken van eigen keuzes.

Het regeerakkoord laat weten, dat het geven van ruimte aan het onderwijs voor betere kwaliteit, vrijheid van keuze betekent voor ouders en voor studenten. Onderwijsinstellingen krijgen meer mogelijkheden om invulling te geven aan het onderwijs door vertrouwen te geven aan professionals in het onderwijs, minder regels en minder toezicht.

Organisatie

Zaken waarvoor de ChristenUnie onder dit thema aandacht vraagt, zijn de verantwoordelijkheid van de overheid voor de bekostiging, het kwaliteitsbeleid (betrekken van ouders, leerlingen en docenten bij de school), betalen van de boeken door de school, kleinere schooleenheden, meer geld voor speciaal onderwijs, aanpakken van de werkdruk, loopbaanperspectief, meer financiële middelen voor achterstallig onderhoud, bestrijden van schooluitval en een betere aansluiting tussen scholen voor VMBO en MBO. Het regeerakkoord vraagt aandacht voor kleinschalig organiseren van onderwijs, gratis schoolboeken, voorkomen van voortijdig schoolverlaten, bevorderen van doorstroom van VMBO, MBO en HBO en voor het vormen van brede scholen.

Zorg

De ChristenUnie laat bij dit thema weten, dat het belangrijk is, dat elk kind de kans moet krijgen om uitgedaagd, gestimuleerd en gemotiveerd te blijven. Cruciaal is de samenwerking tussen het onderwijs en de jeugdzorg en belangrijk dat de prestaties van kinderen in achterstandswijken verbetert.

Het regeerakkoord zet hier in op het voortvarend ten uitvoer brengen van het onderwijsachterstandenbeleid om de segregatie in het onderwijs te bestrijden. De integratie van zorgleerlingen in het regulier onderwijs moet worden bevorderd en het speciaal onderwijs blijft een noodzakelijke aanvulling.

Hoger onderwijs

Over dit thema heeft de ChristenUnie het volgende te zeggen. Van invoering van het leerrechtensysteem moet worden afgezien, omdat het geen verbetering van de kwaliteit van het onderwijs vormt. Universiteiten moeten worden tegemoetgekomen voor de bekostiging van onderwijs aan studenten uit ontwikkelingslanden. Er moet geld zijn voor gedegen onderzoek. Ook wordt aandacht gevraagd voor waarden en normen voor wetenschap en samenleving. Het regeerakkoord geeft aan dat er een nieuw geïntegreerd wetsvoorstel moet komen voor bekostiging en besturing van hoger onderwijs en onderzoek. Het voornemen is extra te investeren in het hoger onderwijs.

Wat valt op?

Het belangrijkste is, dat het regeerakkoord wat uitgangspunten voor het onderwijs betreft, een stimulans genoemd kan worden voor het uitvoeren van het programma van de ChristenUnie. Het regeerakkoord geeft veel punten van herkenning. Regeringsverantwoordelijkheid mede voor het onderwijs betaalt zich uit in deze voornemens van de regering. Er zijn ook verschillen waar te nemen. Al zijn die verschillen niet wezenlijk of belemmerend voor de ChristenUnie. Daar waar de ChristenUnie wijst op de grote verantwoordelijkheid van ouders voor het onderwijs – er wordt betrokkenheid gevraagd en verwacht – laat het regeerakkoord weten dat we vertrouwen moeten geven aan de professionals in het onderwijs, minder regels en minder toezicht. Vanuit het perspectief van de overheid kan hiermee worden ingestemd. Het kan wel een minder duidelijk signaal zijn voor de betrokkenheid van de ouders. De brede school wordt genoemd in het regeerakkoord. Dat is op zich niet verkeerd. Het vraagt wel een zekere alertheid als het gaat om de plek van de ouders in dat concept. Het is niet vanzelfsprekend dat ouders dezelfde ruimte krijgen voor het waarmaken van hun eigen verantwoordelijkheid.

Kansen

In het onderwijs is een omslag aan de gang. Dan denken we op verantwoording. Die omslag houdt in dat de verticale verantwoording plaats maakt voor horizontale verantwoording (voor de liefhebbers: het WRR-rapport *Bewijzen van goede dienstverlening*). De school verantwoordde zich voorheen vooral richting de inspectie. Nu verantwoordt de school zich in toenemende mate naar haar natuurlijke partners. Dat zijn in de eerste plaats de ouders. Maar dat zijn ook de maatschappelijke partners: de omgeving, de plaatselijke overheid, de toeleverende scholen, het vervolgonderwijs. Scholen nemen zo hoe langer hoe meer hun eigen verantwoordelijkheid om te laten zien op welke manier ze bezig zijn met het leveren van kwaliteit. De school legt verantwoording af omdat ze dat nodig vindt, niet omdat het moet van anderen. Het programma van de ChristenUnie legt terecht een grote verantwoordelijkheid bij de ouders. Niet alleen voor de kwaliteit van het onderwijs, maar ook voor het borgen van de vrijheid van onderwijs. Voor het bestaansrecht van bijzondere scholen. Voor het gebruiken van de ruimte voor het voeren van een eigen beleid en het maken van eigen keuzes.

Tot slot

Het zo goed mogelijk gebruikmaken van die ruimte moet worden bevorderd. Het regeerakkoord geeft vertrouwen aan de professionals in het onderwijs door minder regels en minder toezicht. De ruimte die daardoor ontstaat kan (moet?) dan worden benut door de ouders en anderen die in en om de school staan. Dat gaat niet vanzelf. Dat moet worden gestimuleerd. Dat kan door de ouders stelselmatig te benaderen en van informatie te voorzien. Dat kan ook door de school de mogelijkheid te geven op een verantwoorde manier haar beleidsruimte te laten invullen. Daarvoor is wel informatie nodig; er moeten kengetallen worden ontwikkeld en verzameld. Scholen moeten onderling kunnen vergelijken. Niet om ranglijstjes aan te leggen. Wel om te leren van *best practices*. De overheid moet bevorderen dat die informatie verzameld wordt en beschikbaar is, met aandacht voor de actualiteit van de informatie. Daar is nog een wereld te winnen.

SAMENVATTING

- Met de onderwijstekst van het regeerakkoord kan de ChristenUnie goed uit de voeten.
- Het is goed dat de school zich in toenemende mate verantwoordt naar haar natuurlijke partners: de ouders, maar ook de maatschappelijke partners.
- Scholen moeten onderling kunnen vergelijken om te leren van *best practices*.

Duurzaam energiebeleid door nuchterheid en kwaliteit

Door prof. ir Jan Harmsen, hoogleraar Duurzame Chemische Technologie Rijks Universiteit Groningen

Duurzaamheid is een centraal thema voor de ChristenUnie. Het onderwerp heeft momenteel - gelukkig - het tij mee. Maar komt er van die duurzaamheid echt iets terecht in het coalitieakkoord? Vasthoudendheid en visie zijn hard nodig om verschil te kunnen maken.

Van het ChristenUnie-verkiezingsprogramma *Duurzaam voor elkaar* zijn de streefcijfers voor broeikasgasemissie-reducties in het regeerakkoord terecht gekomen. In 2010 zou de emissie 94% van 1990 (Kyotoprotocol-eis) moeten zijn en in 2020 moet dit 70% zijn. De Minister van Milieu, mevrouw Jacqueline Cramer heeft al binnen de eerste 100 dagen allerlei plannen gelanceerd om deze streefcijfers te halen.

Cramer en Kyoto

Nu zijn plannen en voornemens prachtig, maar als we naar de politieke geschiedenis van broeikasgasreducties vanaf 1990 kijken dan heb ik grote zorgen. Alle Nederlandse regeringen vanaf 1990 hebben gezegd dat ze het Kyotoprotocol onderschrijven en daarmee gezegd dat ze beleid zullen maken en uitvoeren dat er voor zorgt dat in 2010 de broeikasgasemissies ten opzichte van 1990 met 6% zijn afgenomen. Echter, in al die jaren is het belangrijkste broeikasgas (koolstofdioxide) met 10% gestegen. Dit werd door de overheid gecamoufleerd door te praten over totale broeikasgasemissies, waaronder ook methaan, lachgas en fluorhoudende gasen vallen. Het totaal van alle broeikasgasen is in de periode 1990-2005 eerst toegenomen en vervolgens gaan dalen. In 2005 werd het niveau van 1990 weer bereikt. Ofwel: reductie van die overige gasen compenseerden de 10% toename van koolstofdioxide.

Die overige gasen spelen nu nog maar een kleine rol en nemen de laatste twee jaar nauwelijks verder af. Kortom, in de periode 1990-2005 is er geen enkele reductie bereikt en is de uitstoot van het belangrijkste broeikasgas koolstofdioxide blijven stijgen. Als we verder bedenken dat a) grote Vinex-wijken zijn gebouwd zonder duurzaam bouwen als eis te stellen en dat b) de economische groei in die periode in Nederland lager was dan hij op dit moment is en dat daarmee gepaard gaande CO₂-emissies bij ongewijzigd beleid sterker zullen toenemen,

dan zal het duidelijk zijn dat van de nieuwe regering een geweldige inspanning geleverd wordt om het streefcijfer van 6% broeikasgasreductie in 2010 te halen.

Beoordeling maatregelen Kabinet

Deze reductie kan niet gehaald worden door te rekenen op nieuw te ontwikkelen technieken, zoals koolstofdioxide opslag, want introductie van nieuwe technologieën vergt veel tijd, bovendien altijd veel meer tijd dan gedacht, omdat uitvinders geboren optimisten zijn. Ik kan het weten, want ik werk te midden van hen en ben bovendien een van hen.

De reductie voor 2010 moet dus gehaald worden door snel te implementeren bewezen maatregelen en technieken. Het is zaak bij alle maatregelen van de regering te vragen: is dit een bewezen maatregel of techniek en is het in te zetten zonder dat er elders negatieve milieueffecten ontstaan die het totale effect negatief maken? Je moet natuurlijk altijd de hele levenscyclus in ogenschouw nemen. Laten we de voorstellen van minister Cramer met deze vragen even langslopen.

1. Biomassa voor elektriciteitsproductie

Dit gebeurt op momenteel al op grote schaal in Nederland. Een verdere vergroting is niet zo gemakkelijk, omdat afval-biomassa uit Nederland al ingezet wordt en biomassa uit het buitenland vaak niet op een duurzame wijze verkregen wordt. Een voorbeeld is palmolie verkregen door eerst regenwoud te kappen om daarna palmplantages aan te leggen. Het kappen levert extra broeikasgasuitstoot op en het netto effect op wereldschaal is negatief.

Minister Cramer onderkent dit probleem en wil afspraken maken met bedrijven die biomassa willen inzetten om te zorgen dat de productie ook duurzaam gebeurt. Maar hoe dan ook, op korte termijn een extra broeikasgasreductie bereiken door extra biomassa in te zetten is niet waarschijnlijk.

2. Biobrandstoffen voor transport

De huidige eerste generatie biobrandstoffen zijn ethanol uit koren en maïs en biodiesel uit palmolie en raapzaadolie. De benodigde kunstmest vergt veel fossiele brandstof. Het totale effect van deze eerste generatie biobrandstoffen op de broeikasgasuitstoot is dan ook heel gering.

3. Meer openbaar vervoer

Minister Cramer wil het openbaar vervoer met 5% per jaar laten groeien door achterstallig onderhoud weg te werken en de treinfrequentie te verhogen. Als haar dit lukt en als tevens het autovervoer vermindert met 5% en het energieverbruik van de NS niet significant stijgt door de maatregel, dan en alleen dan zal de koolstofdioxide uitstoot dalen met ongeveer 1% ten opzichte van 2007. Ik stel voor dat ieder jaar het energieverbruik door autoverkeer en door de NS gemeten wordt om te zien of te maatregel voldoende effect sorteert.

Verder wil staatssecretaris De Jager meer vergroening van het belastingstelsel door belasting te heffen op vliegen en door het belastingverschil tussen zuinige en minder zuinige auto's te vergroten. Ik adviseer de Tweede Kamer om te vragen de voorgestelde maatregelen per jaar te meten op hun effecten en zonodig de maatregelen aan te passen als de effecten te klein zijn.

4. Industrie

De Jager wil ook verdere vergroening van het belastingstelsel door belasting te heffen op verpakkingen. Opnieuw: dit kan snel worden ingevoerd, maar de industrie zal enige tijd nodig hebben om zich aan te passen. Voor 2010 is hier weinig van te verwachten.

Behuizing

Over duurzaam bouwen is niets in het coalitieakkoord te vinden. Dit is een zeer trieste situatie. 46% van alle energie gaat naar behuizing. En vooral hier zijn enorme besparingen mogelijk, die bovendien de bewoner veel geld oplevert. De Tweede Kamer zou kunnen voorstellen om bij de stedelijke vernieuwing te eisen dat dit volgens de eisen van duurzaam bouwen gaat. Tenslotte steunt de landelijke overheid deze vernieuwbouw en kan ze dus eisen stellen. Ook voorlichting aan gemeenten over duurzaam bouwen kan helpen om voor de nieuwbouw duurzaam bouwen te eisen. Wellicht kan de ChristenUnie-fractie met een initiatiefvoorstel komen om duurzaam bouwen toch af te dwingen.

Goede voorbeeld regering

De regering wil bedrijven stimuleren duurzame producten te ontwikkelen. Ze wil zelf het goede voorbeeld te geven door duurzame producten te kopen. Er komt ook een innovatieprogramma om samen met het bedrijfsleven te kijken naar de marktintroductie van nieuwe duurzame technologie.

Dit laatste is een interessant nieuw gezichtspunt. In het verleden werd vooral onderzoek gestimuleerd, maar de veel belangrijker stap van concept naar implementatie in de industrie werd niet of nauwelijks ondersteund. Omdat in Nederland de verhouding implementatie/onderzoek erg scheef is kan hier heel wat van verwacht worden. Voor de langere termijn moeten nu initiatieven genomen worden om de technologische innovatie te starten en te continueren. Dit vergt een lange termijn beleid, waarvan het bovendien voor universiteiten, instituten en bedrijven zeker moet zijn dat dit beleid gehandhaafd wordt. Dit moeten dan wel wetten van Meden en Perzen worden en niet maatregelen van bestuur die van de ene op ander dag ingetrokken kunnen worden.

Epiloog

Bij een echt duurzame ontwikkeling heeft de volgende generatie dezelfde kansen als de huidige generatie. Bij de succesvolle uitvoering van de voorgenomen maatregelen zullen de broeikasgassen in de atmosfeer echter nog steeds verder toenemen, met in ieder geval de bekende effecten van grotere extremen in het weer, die op hun beurt weer negatieve effecten hebben op flora en fauna en ook op de economie.

Van een duurzame ontwikkeling is dus nog lang geen sprake. Daarvan is pas sprake als de huidige koolstofdioxide-emissie op de korte termijn met 50% en op de lange termijn met 75% afneemt. Het is zaak om deze echte streefcijfers in het oog te houden en niet, zoals de vorige regering bij een groter succes van een andere maatregel, de regel in te trekken.

Een duurzaam beleid eist visie en vasthoudendheid. De ChristenUnie heeft een kans dit gedrag te initiëren en te stimuleren in de regering, in de Tweede Kamer, bij de industrie en bij de bevolking.

SAMENVATTING

- Er zijn goede voornemens, maar de politieke geschiedenis van broeikasgasreducties vanaf 1990 geeft reden tot grote zorg.
- De reductie voor 2010 moet gehaald worden door snel te implementeren bewezen maatregelen en technieken.
- Een duurzaam beleid eist visie en vasthoudendheid.

De pijler van de weemoed

Door Rien Rouw, beleidsadviseur bij de rijksoverheid

De afgelopen kabinetten kenmerkten zich door een neoliberale nadruk op het individu. Dit coalitieakkoord is duidelijk een product van de christelijk-sociale traditie waar de ChristenUnie in staat. Dat blijkt wel uit het accent op verbanden en gemeenschapszin. Wel zijn er extra uitdagingen te noemen met betrekking tot deze pijler van sociale samenhang.

De pijler van de weemoed

“Waar traditionele verbanden aan betekenis verliezen, zijn mensen op zoek naar nieuwe vormen van gemeenschapszin, geborgenheid en zekerheid. (...) In een wereld vol beweging geven gemeenschapszin en solidariteit mensen weerbaarheid en vertrouwen. Juist op kleine schaal liggen tal van kansen. De kracht van wijken, buurten en dorpen moet beter worden benut. Op dat schaalniveau voelen mensen zich vertrouwd en komen ze tot goede initiatieven.”

Zo luidt het mission statement voor de vierde pijler van het coalitie-akkoord, de pijler van sociale samenhang. Andere belangrijke elementen in deze pijler zijn “een stevige basis van gedeelde waarden en normen”, “meedoen naar vermogen” en “een goed functionerend publiek domein”. Je zou het ‘de pijler van de weemoed’ kunnen noemen, waarin wordt uitgedrukt de ervaring van het verlies van de “saamhorigheid en lotsverbondenheid van de wederopbouw”, van de solidariteit en het rijke verenigingsleven en van het “gedeeld waardenbesef in een relatief homogene samenleving”. Het is ook de meest uitgebreide pijler van het coalitieakkoord, als om aan te geven dat sociale samenhang in Nederland een verwaarloosd goed is de laatste jaren.

Participatie

Toch begint de uiteenzetting over sociale samenhang vrij traditioneel, namelijk met een paragraaf over participatie in de samenleving. Mensen die ver af staan van de arbeidsmarkt moeten worden gestimuleerd om (weer) te gaan werken. Het kabinet schuwt daarbij het middel van de gesubsidieerde banen niet. Die zullen in verschillende varianten worden aangeboden. Ook chronisch zieken en mensen met verstandelijke beperkingen moeten meer mogelijkheden krijgen om te werken. Onder meer door een veelbesproken bonus-malusregeling in de AOW in te bouwen, wil het kabinet stimuleren dat mensen doorwerken tot hun 65^e. Belemmeringen in het arbeidsrecht en in de belastingen om daarna nog door te werken, worden weggenomen.

Sociale samenhang houdt volgens de coalitiepartners verder in dat ‘inkomens zich evenwichtig ontwikkelen’. De sterkste schouders zullen de zwaarste lasten dragen. Het beloningsbeleid voor topbestuurders moet bijvoorbeeld gematigd worden, in de private sfeer door zelfregulering en in de publieke sfeer door topbeloningen te normeren.

Handvest van burgerschap

Na participatie volgt integratie. Hier komen de gedeelde waarden om de hoek kijken. Want nieuwkomers moeten een “stevig inburgeringsprogramma” krijgen, afgesloten met een “verplichte toets”. Zodat we elkaar kunnen “verstaan, begrijpen en verdragen”. Verder komt er een *Handvest van verantwoordelijk burgerschap* om de plichten van het burgerschap nog eens vast te leggen. Als we eerder aandacht hadden besteed aan gezinnen was zo’n Handvest misschien niet nodig geweest. Want in gezinnen worden essentiële waarden voorgeleefd en overgedragen, zo stellen de coalitiepartners. Vandaar dat maatregelen worden aangekondigd om ouders meer ruimte te geven voor het gezinsleven. In Centra voor Jeugd en Gezin wordt opvoedingsondersteuning geboden. Tegelijk moeten kinderen sneller onder toezicht worden gesteld als gezinnen niet die veilige havens blijken te zijn die ze zouden moeten zijn.

Behalve gezinnen zijn wijken cruciale sociale gemeenschappen volgens het kabinet. Daarom zal het kabinet wijken gaan aanpakken waarin een veelheid van problemen samenkomen. “Prachtwijken” zullen het worden, waar wordt gewerkt en waar het prettig wonen is. Bewoners krijgen ook de beschikking over buurt- en wijkbudgetten om zelf initiatieven te ondernemen.

Voor elkaar

De passages over sociale samenhang in het coalitieakkoord ademen sterk de sociaal-conservatieve sfeer van het verkiezingsprogramma van de CU. Vanaf de eerste pagina’s staan onderlinge verbondenheid en bescherming van kwetsbare mensen centraal in dat programma. “Schadelijke tendensen” als materialisme,

individualisering, 'vrijheid blijheid', een gebrek aan zorg voor respectievelijk milieu, jeugd, migranten en armlastige ouderen moeten worden tegengegaan. Daarom legt de CU veel nadruk op het leven in gemeenschappen als cement van de samenleving. Juist in de kleinere sociale verbanden nemen mensen verantwoordelijkheid voor elkaar. Dat begint bij het gezin; een stabiel gezinsleven heeft hoge prioriteit. Wat dat betreft heeft de CU 'gescoord' in het coalitieakkoord met de makkelijke toegang tot opvoedingsondersteuning, een kindgebonden budget, een minister van Jeugd en Gezin en de afschaffing van de sollicitatieplicht voor alleenstaande bijstandsgerechtigde ouders van jonge kinderen.

Ook met de aandacht voor de (arbeids)participatie van chronisch zieken, gehandicapten en ouderen wordt de CU beloond. Verschillende voorstellen van de CU komen terug in het coalitieakkoord zoals de uitbreiding van de werkingssfeer van de Wet Gelijke Behandeling Gehandicapten en Chronisch Zieken, investeringen in het begeleiden naar werk van deze twee groepen, en stimulerende maatregelen om ouderen langer aan het werk te houden.

Een ander belangrijk onderwerp voor de CU is dat van de gedeelde publieke waarden. Het *Handvest verantwoordelijk burgerschap* bijvoorbeeld is zo weggelopen uit het verkiezingsprogramma. Het staat voor de noodzaak om de grondwaarden van onze samenleving te onderhouden, een onderhoud waaraan alle burgers bijdragen. Zoals nieuwkomers ook de Nederlandse taal en de Nederlandse geschiedenis moeten kennen. Net als in het CU-verkiezingsprogramma zet het coalitieakkoord daartegenover dat aan immigranten en hun kinderen dan ook werkelijk kansen moeten worden geboden om mee te doen. Discriminatie onder meer op de arbeidsmarkt moet dan ook worden aangepakt.

Kansen voor de ChristenUnie

Is er dan niets meer te wensen op het punt van de sociale samenhang? Zijn er kansen voor de ChristenUnie om zich scherper te profileren? Ik zie er drie.

1. Een antirevolutionaire grondtrek

De eerste lijkt mij de meest fundamentele, en die noem ik de 'antirevolutionaire grondtrek' die duidelijk in het CU-programma zit, maar veel minder expliciet in het coalitieakkoord voorkomt. Naast alle woorden die worden gewijd aan integratie van immigranten in de Nederlandse cultuur, legt de CU veel nadruk op het recht op een eigen culturele en godsdienstige identiteit van immigranten en dan met name van moslims. Zo stelt de partij dat

religieuze kleding moet worden geaccepteerd, tenzij de veiligheid in het geding is. In zijn algemeenheid zegt het verkiezingsprogramma dat de CU "zonder terughoudendheid de rechten en vrijheden van deze relatief nieuwe minderheid (erkent)". Waar nodig zal de partij bruggenbouwer zijn.

Zien we hier de aloude traditie van de bescherming van minderheden en de soevereiniteit in eigen kring niet naar voren komen? Zo ruimhartig geformuleerd als in het verkiezingsprogramma staat het in het coalitieakkoord niet. Deze rechten en vrijheden benadrukken is tegen de keer van het maatschappelijk klimaat op dit moment, maar het biedt wel de gelegenheid om een eigen profiel in de coalitie te behouden.

2. Zorg voor de kwetsbaren

De tweede kans voor zo'n profiel zit in de zorg voor kwetsbare mensen, en dan vooral voor wat wordt genoemd de 'non-deserving poor', zoals (veel) prostituees en verslaafden. Nu mag de CU niet klagen over de punten die ze daarover heeft binnengehaald in het coalitieakkoord, zoals de straffe aanpak van softdrugs en de nadruk op reïntegratie bij verslaafden. De CU kan zich echter in twee richtingen in de komende periode kritisch opstellen. Aan de ene kant in een pleidooi voor een strenge aanpak van onder meer coffeeshops en bordelen, of zoals het verkiezingsprogramma zegt, voor "een einde aan het gedogen". Gegeven de gegroeide praktijken zal dat nog een zware opgave worden. De CU kan daarop blijven hameren. Vooral omdat er een ander motief achter zit dan dat van veiligheid of gezondheid alleen, namelijk het motief van de barmhartigheid.

Het verkiezingsprogramma straalt uit dat de CU verslaafden en prostituees niet aan hun lot overlaat. Het coalitieakkoord is daarover veel zakelijker en dat biedt wederom ruimte voor een eigen gezicht van de partij.

3. Arbeid om niet

De derde kans doet zich voor op het punt van "werken ten dienste van de samenleving". Werken in de collectieve sector moet worden aangemoedigd volgens de CU. En er moet meer overheidswaardering komen voor onbetaalde arbeid, mantelzorg en vrijwilligerswerk. Tezamen de kurk waarop sociale verbanden drijven, de motoren van sociale samenhang.

Het coalitieakkoord is op deze punten summier, want daarin gaat het toch vooral om betaalde arbeid. Een mooie gelegenheid voor de CU om te benadrukken dat 'arbeid om niet' onze immateriële en materiële waardering ten volle geniet. Daar immers klopt het hart van de onderlinge betrokkenheid en gemeenschapszin.

Visie nodig op jeugd en gezin

Door Klaas Tigelaar, Burgemeester van Oud-Beijerland, oud-wethouder jeugd Alphen aan den Rijn

De ChristenUnie levert met André Rouvoet de minister voor Jeugd en Gezin. Het beleid op dit terrein is dus in vertrouwde handen. Toch zijn er wel kanttekeningen te plaatsen bij de uitwerking van dit thema in het regeerakkoord.

Regeerakkoord

Eén van de zes pijlers die het kabinetsbeleid dragen is sociale samenhang. *“Sociale samenhang omdat ieder mens telt en we iedereen nodig hebben.”* Het onderdeel Jeugd en Gezin wordt onder deze pijler concreet uitgewerkt. Uitgangspunt is het gezin waar geborgenheid is en waarden en normen worden voorgeleefd. Een gezinsvriendelijk beleid dat ouders ondersteunt.

In het regeerakkoord staan concrete uitwerkingpunten:

1. inkomensafhankelijk kindgebonden budget in plaats van kindertoeslag
2. ondersteuning voor alleenverdienerhuishoudens met zorg voor chronisch zieke of gehandicapte kinderen
3. verlenging ouderschapsverlof van 13 naar 26 weken
4. geen sollicitatieplicht voor alleenstaande bijstandsgerechtigde ouders met kinderen tot 5 jaar
5. uitkeringsregeling voor zwangerschapsverlof voor zelfstandigen
6. verbetering aansluiting basisschool door harmonisatie van regelgeving kinderopvang, peuterspeelzalen en voor- en vroegschoolse educatie
7. totstandkoming Centra voor Jeugd en Gezin
8. kinderen uit probleemgezinnen sneller onder toezicht stellen
9. er zal aandacht worden gegeven aan de gevolgen van echtscheiding voor kinderen
10. 3 maanden maatschappelijke stage voor jongeren in het voortgezet onderwijs
11. invoering elektronisch kinddossier
12. leer/werkplicht voor jongeren tot 27 jaar

Verkiezingsprogramma ChristenUnie

In het verkiezingsprogramma wordt gesteld dat in het jeugdbeleid opvoeding, zorg, onderwijs en veiligheid centraal moeten staan. Door een goed aanbod zijn er mogelijkheden voor kinderen om hun talenten te ontwikkelen en zijn er optimale kansen om een zelfstandige plek in de maatschappij te verwerven en een plek op de arbeidsmarkt. Het tegengaan van spijbelen en voortijdig schoolverlaten verdient hoge prioriteit.

Het doel van de jeugdzorg is om samen met de ouders te werken aan een opvoeding die de kinderen bescherming, vertrouwen en een toekomstperspectief geeft.

De kernpunten uit het verkiezingsprogramma van een goed jeugdbeleid zijn:

1. een minister van Jeugd en Gezin
2. aandacht voor geloof en levensbeschouwing
3. uitbreiding van het aantal behandelplekken
4. aandacht voor opvoedingsondersteuning
5. stimuleren van pleegzorg
6. de menselijke maat; een achttienjarige mag niet tussen wal en schip raken als er nog geen plaats is in de volwassenenzorg

Punten van tevredenheid

Leg je de punten uit het verkiezingsprogramma naast het regeerakkoord, dan kom je in z'n algemeenheid tot de conclusie dat herkenbare punten van de ChristenUnie in het regeerakkoord zijn opgenomen. Het hoofdthema gezin dat uit het kabinetsbeleid spreekt, sluit aan bij de visie van de ChristenUnie. Het gezin is het uitgangspunt en ouders worden zoveel mogelijk ondersteund om de opvoeding in het gezin te kunnen waarmaken. Voldoende tijd (zwangerschapsverlof, geen sollicitatieplicht bijstandsgerechtigde ouders) en ondersteuning in moeilijke gezinssituaties zijn daar van belang. Ook de invoering van een kindgebonden budget is al langer een politieke wens van de ChristenUnie. Uiteindelijk is de nieuwe ministerspost voor Jeugd en Gezin een punt dat nadrukkelijk in de verkiezingscampagne is gepresenteerd. In die campagne was het jeugdbeleid een belangrijk thema voor de ChristenUnie en dat heeft ook in het regeerakkoord een belangrijke plek gekregen. Dat is op zich verheugend, maar er zijn ook kanttekeningen te maken en aandachtspunten mee te geven.

Kanttekeningen

In de paragraaf over jeugd en gezin zijn de verkiezingspunten over aandacht voor geloof en levensbeschouwing niet opgenomen. Hierbij gaat het over het faciliteren van

levensbeschouwelijke jeugdzorginstellingen. Ook de stimulering van de pleegzorg, waarin de kosten voor onder andere medische kosten en aanvullende verzekeringen worden vergoed, is niet opgenomen.

De nieuwe ministerspost heeft de opdracht om met een nieuw programma voor Jeugd en Gezin te komen. Kijkend naar de punten in het regeerakkoord gaat het bij jeugd en gezin veel over de jeugdzorg en hulpverlening. De brede integraliteit van voorschoolse voorzieningen, onderwijs, de aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt, veiligheid en voorzieningen (vrije tijdsbesteding, sportstimulering, gezond gedrag) vragen nadrukkelijk de aandacht om het jeugdbeleid breed te benaderen.

Voor deze punten moet je in het regeerakkoord verder zoeken bij de andere pijlers. Daar staan de volgende projecten die van belang zijn om nadrukkelijk te betrekken bij het jeugdbeleid.

1. aanval op de schooluitval
2. van probleemwijk naar prachtwijk (waar aandacht voor de jeugd een belangrijk thema zal moeten zijn)
3. kansen voor kinderen (invoering van Centra voor Jeugd en Gezin)
4. veiligheid begint bij voorkomen (voorkomen van jeugddelinquente)

Met name de beleidsterreinen onderwijs, veiligheid en volksgezondheid en zorg zullen betrokken moeten zijn en onderling afgestemd moeten worden om het nieuwe jeugdbeleid tot een succes te laten zijn. Daarnaast zijn economische en sociale zaken in beeld voor de aanpak van het voortijdig schoolverlaten en de jeugdwerkloosheid.

Aandachtspunten voor de ChristenUnie

De aanpak van het jeugdbeleid vraagt om een integrale aanpak en de domeinen zoals in het sturingsadvies van *Operatie Jong* genoemd, kunnen daarbij goed helpen. Bij de verdere uitwerking dient de levensloop van het kind als uitgangspunt te worden genomen en moet de uitvoering dichtbij de burger plaatsvinden en laagdrempelig zijn. Maak daarom sterke regie op lokaal niveau mogelijk, zonder een stelselwijziging in te voeren.

Dat kan door:

- regionale samenwerking en regie van gemeenten en provincie in te voeren (bijvoorbeeld wettelijke regio's met een centrumgemeente) waarbij er bundeling van taken komt
- bundeling van middelen voor de preventieve en curatieve taken
- een eenduidige aanpak van de hele keten (erg belangrijk!). Hierbij gaat het om de zorgketen (preventieve zorg tot aan de zorgaanbieders in de jeugdzorg in één samenwerking), de informatieketen (vroegtijdige signalering, coördinatie en bewaking van de hulp) en de bestuursketen van provincie, gemeenten en

instellingen. Het Centrum voor Jeugd en Gezin moet de concretisering zijn van de ketensamenwerking. Daarnaast vraagt het jeugdbeleid om visionaire, inhoudelijke regie. Dit is meer dan alleen het stroomlijnen van processen! De focus die er nu is op invoering van het elektronisch kinddossier, de verwijzindex en de Centra voor Jeugd en Gezin heeft het gevaar in zich dat de aanpak nogal instrumenteel is.

Niet alleen jeugdbeleid maar ook doordachte gezinspolitiek

Ik wil eindigen met uit een artikel van de Leidse rechtsfilosoof Andreas Kinneging (*NRC Handelsblad* 21 april 2007) te citeren met de titel "Denk eerst aan je kinderen voordat je jezelf wilt ontplooien". Daarin stelt hij het volgende.

"Wie écht iets wil doen aan het kinderleed, kan niet alleen maar volstaan met onder toezicht stellen, uit de ouderlijke macht ontzetten, maar moet zich afvragen wat de oorzaken zijn van slecht functionerende gezinnen en wat daaraan te doen is. Niet slechts reactief zijn, maar proactief en de oorzaken waar mogelijk bestrijden en wegnemen. Dit betekent dat de overheid zich dient te bezinnen over de vraag hoe goede gezinnen door haar kunnen worden bevorderd. Een doordachte gezinspolitiek is nodig."

Dan moet je dus weten wat goede gezinnen zijn.

Kinneging doet een voorstel van een definitie:

"Een goed gezin is een gezin dat een veilige en liefdevolle thuishaven biedt aan het kind. Het is een gezin waarin de ouders de tijd hebben en nemen voor het kind om het onder hun leiding en begeleiding op te voeden tot een verantwoordelijk en sociaal mens, die de zorg kan en wil dragen voor zichzelf en zijn naasten en een steentje kan en wil bijdragen aan het nut van het algemeen."

Kinneging stelt daarbij de volgende voorwaarden:

- het is verreweg het beste als kinderen opgroeien bij hun biologische ouders
- een gezin moet een gezin blijven, dat wil zeggen dat de ouders bij elkaar blijven, in ieder geval tot de kinderen volwassen zijn
- het is voor iedereen het beste als het huwelijk van de ouders overwegend harmonisch is
- ouders moeten niet allebei fulltime werken, opvoeding heeft tijd en energie nodig.

Deze benadering biedt goede uitgangspunten voor een doordachte gezinspolitiek en voor een constructief jeugdbeleid. Niet alleen het kind centraal, maar bovenal investeren in gezinnen. Dit vraagt een scherp kritische opstelling van de fractie op onderwerpen als opvoedingsondersteuning, echtscheiding en arbeidsparticipatie.

Veiligheid, een kwestie van samen leven

Door drs. mr. Bort Koelewijn, burgemeester van Rijssen-Holten

“Een veilige samenleving is niet alleen een kwestie van duidelijke regels en goede handhaving. Een respectvolle omgang van mensen met elkaar en fatsoen in het maatschappelijk verkeer zijn onmisbaar voor een veilig klimaat”. Veiligheid, stabiliteit en respect hebben een heel behoorlijke plek gekregen in het regeerakkoord. Maar liefst 18 min of meer concrete voornemens zijn daarin opgenomen. Het akkoord getuigt van besef dat veiligheid geen thema is dat alleen van bovenaf kan worden benaderd maar zijn basis vindt in de samenleving zelf, in buurten, scholen, wijken en landelijke kernen. Veiligheid moet lokaal ingebed zijn.

Lokaal ingebed

Veiligheid begint bij preventie, stelt het regeerakkoord. De overheid dient burgers, jeugd, scholen, bedrijven, publieke diensten en instellingen aan te spreken op hun bijdrage daaraan. Het regeerakkoord wil wijkinitiatieven ter bestrijding van onveiligheid en vermindering van overlast ondersteunen. Samen met scholen zal worden gewerkt aan een klimaat van veiligheid. Het integraal veiligheidsbeleid van gemeenten moet verder worden uitgebouwd.

Een sterke wijkaanpak wordt nagestreefd met als inzet ‘elke buurt zijn buurtagent’. Bezien zal worden hoe burgers in hun buurt verder kunnen worden betrokken bij het verbeteren van veiligheid, bijvoorbeeld via ‘veiligheidsbuurtbudgetten’ of door meer inspraak te organiseren bij het bepalen van de prioriteiten. De aanpak van groeiende jeugdcriminaliteit kan rekenen op bijzondere inzet, zoals een lik-op-stuk aanpak, uitbreiding van sancties en gerichte aanpak van risicogroepen, preventie door opvoedingsondersteuning, coaching, het voorkomen van schooluitval en het kordaat reageren op spijbelen. De aanpak van criminaliteit en overlastgevend gedrag krijgt prioriteit.

Ter bescherming van de openbare orde en veiligheid kan gelaatsbedekkende kleding verboden worden. Verder zet het regeerakkoord in op handhaving van de rechtsorde en van gestelde regels. Geen verkokering of versnippering, maar een integraal gemeentelijk veiligheidsbeleid en systematische handhaving door het bestuur wordt bevorderd. Preventie en het voorkomen van witwassen van ‘criminele middelen’ vormen onderdeel van het integraal veiligheidsbeleid van gemeenten. Gemeenten zullen dus meer moeten doen met de wet ‘Bibob’, die het mogelijk maakt onderzoek te doen naar

de herkomst van gelden die bij bepaalde ondernemingen worden ingezet. Gemeentelijke toezichthouders krijgen de bevoegdheid boetes wegens overlast in de openbare ruimte uit te delen. De politiesterkte in het landelijk gebied wordt waar nodig versterkt. In de prestatieafspraken komt meer aandacht voor preventie en zal meer accent worden gelegd op de kwaliteit dan op de kwantiteit. Er komt geen verplichting voor landelijke brandweerkorpsen om zich te regionaliseren.

Landelijk verzekerd

Veiligheid moet volgens het akkoord landelijk verzekerd zijn. De behandeling van het wetsvoorstel tot invoering van een landelijke politieorganisatie wordt opgeschort. De samenwerking en het gemeenschappelijk functioneren van politiekorpsen moet worden verbeterd. De ministers van BZK en van Justitie zullen bevoegdheden krijgen om aanwijzingen te geven, die door de politieorganisaties verplicht moeten worden opgevolgd. Er moet een geïntegreerd politie-informatiesysteem en ICT-netwerk komen. Ook wordt ingezet op specialisatie tussen korpsen en gemeenschappelijk beleid voor materiaal, personeel en beheer. Als de samenwerking niet snel van de grond komt of de resultaten tegenvallen, dan wordt alsnog over de invoering van landelijke politie gesproken. Nederland werkt mee aan de versterking van de executieve samenwerking van politie en justitie en op het gebied van migratie in Europa. De realisatie van de veiligheidsregio's wordt voortgezet. Bij de inrichting daarvan wil het regeerakkoord wel zorgdragen voor voldoende lokale democratische legitimatie. De meldkamer is een publieke verantwoordelijkheid.

Nieuwe instrumenten

Er komt een nieuw veiligheidsprogramma met als doelstelling 25 % minder criminaliteit in 2010 ten opzichte van 2003. Politie en het Openbaar Ministerie krijgen nieuwe technologie om het ophelderingspercentage te verbeteren. De Minister van Justitie krijgt doorzettingsmacht bij terrorismebestrijding. Voorzien wordt in de mogelijkheid om het doorgeven van radicaliserende boodschappen door internet-providers te verbieden. Daarmee wil de regering ook voorlichting over de middelen van terreur bestrijden. Strafrechtelijke maatregelen zullen worden gestroomlijnd om langs die weg gericht gedrag te beïnvloeden. Via wetgeving zal gemakkelijker beslag kunnen worden gelegd op winsten uit criminele activiteiten en die mogelijkheden gaan ook gelden voor kleine vergrijpen.

De aanpak van huiselijk geweld en van eerdergerelateerde misdrijven zal krachtig worden voortgezet en de opvang van slachtoffers en van hun kinderen zal worden verbeterd. Nieuwe instrumenten zijn nodig om de uitwassen van de prostitutiebranche als broeinest van zwartwerken, vrouwenhandel, witwassen en andere vormen van illegaliteit en criminaliteit te bestrijden. Het regeerakkoord spreekt onder andere over het creëren van persoonlijke aansprakelijkheid met inbegrip van de aanpak van klanten van minderjarige en van illegale prostituees. Aan gemeenten zal een ruimere vrijheid worden gegeven om in hun beleid ter zake van de ruimtelijke ordening rekening te houden met bestaande borderelen, ook regionaal gezien, inclusief de 'nuloptie'.

Veiligheid volgens de ChristenUnie

Leven in vertrouwen begint bij het bieden van veiligheid, aldus het verkiezingsprogramma van de CU. Bestrijding van asociaal gedrag en overlast, van terrorisme en harde criminaliteit heeft daarom topprioriteit. Een gebrek aan veiligheid ervaren mensen het meeste dicht bij huis. Een goede aanpak begint daarom in de wijken en de buurten door verbetering van de leefbaarheid en aanpak van asociaal gedrag. Naast de overheid hebben ook religieuze instellingen hier een duidelijke taak. Een adequaat veiligheidsbeleid herstelt onderlinge verbondenheid. Mensen krijgen opnieuw vertrouwen in elkaar en in de politiek.

Het veiligheidsbeleid moet voor haar effectiviteit geworteld zijn in de lokale samenleving. De aanwezigheid van politie in de wijken en de betrokkenheid van lokale vrijwilligers bij de brandweer zijn belangrijk. Bij rampenbestrijding is samenwerking tussen de verschillende diensten over de gemeentegrenzen heen noodzakelijk. De vorming van veiligheidsregio's betekent een versterking van de bestuurlijke- en operationele regie in alle fasen van de veiligheidsketen. Deze samenwerking kan niet vrijblijvend zijn, maar moet wel recht doen aan de (eigen) verantwoordelijkheid die een gemeentebestuur draagt voor haar grondgebied en gemeentelijke organisatie.

Waardering

Vergelijking van het verkiezingsprogramma met het regeerakkoord laat zien dat op wezenlijke punten overeenstemming bestaat. Bestrijding van asociaal gedrag is in het regeerakkoord vertaald naar respect. De notie dat veiligheid dicht bij huis begint, in de wijken en in de buurten, is in het regeerakkoord helder terug te vinden. Over de rol van religieuze instellingen voor bevordering van leefbaarheid en respect wordt in dit onderdeel van het regeerakkoord niet uitdrukkelijk gesproken. Stimuleren van onderlinge verbondenheid komt in het regeerakkoord terug als het gaat om het aanspreken op ieders verantwoordelijkheid van burgers, jeugd, scholen, bedrijven, publieke diensten en instellingen. Alleen samen maken we het veiliger!

Dat veiligheidsbeleid in de buurten en wijken begint is een belangrijk punt in het regeerakkoord. Het akkoord is heel expliciet als het gaat om politie in de wijk: elke buurt zijn eigen buurtagent! In de praktijk zal het nog een hele opgave zijn om het buurtagenten werkelijk mogelijk te maken om als zodanig door de buurtbewoners ervaren te worden. Dat vraagt beschikbaarheid en tijd en dus niet een te grote buurt. De ChristenUnie mag blij zijn met dit onderdeel van het regeerakkoord, waarin meer punten zijn verzilverd dan in het verkiezingsprogramma zijn opgenomen.

Bescherming tegen overheid

De dilemma's zitten naar mijn mening in de vraag waar de grenzen liggen van het optreden van de overheid. Als het functioneren van het OM wordt verbeterd door knelpunten weg te nemen en als er wordt gesteld dat er geen nieuwe belemmeringen, procedures of beperkingen komen, dan mis ik net te veel dat dergelijke procedures en belemmeringen een functie hebben om burgers tegen de overheid te beschermen.

Tot hoever leveren wij onze vrijheid in? Met een beroep op veiligheid is tegenwoordig veel mogelijk. Cameratoezicht, preventief fouilleren, straks gedwongen uithuis plaatsingen en dat al bij dreiging van huiselijk geweld en registratie van allerlei gegevens in het elektronisch kinddossier. Nagedacht wordt over mogelijkheden tot preventief ingrijpen bij dreigende radicalisering. Aan predikanten uit het buitenland worden beperkingen opgelegd om zich in Nederland te vestigen - omdat er ook imams zijn die vreemde uitspraken doen.

Slot

Veiligheid is een vaag begrip. Wordt het niet tijd om dat scherper te omlijnen en vast te stellen wat in een open samenleving gewone maatschappelijke risico's zijn en wat niet? En wanneer vrijheidsbeperkingen echt noodzakelijk zijn? De ChristenUnie kan aan dit debat bijdragen door niet met elke oprisping tot weer nieuwe maatregelen met een beroep op veiligheid mee te gaan.

Naar nieuw maakbaarheidsdenken?

De goede bedoelingen van Balkenende IV

Door dr. Jan Hoogland, hoogleraar Reformatorische Wijsbegeerte aan de Universiteit Twente

Als er één ding kenmerkend is aan politici, dan is het wel de overvloedige mate waarin zij door goede bedoelingen gedreven lijken te worden. Politici hebben altijd het beste met de burger voor en overtroeven elkaar in de beloftes die aan de burger gedaan worden. Maar als er één ding frustrerend is aan politiek dan is het wel de afstand die door de meeste burgers beleefd wordt tussen de goede bedoelingen enerzijds en de politieke realiteit anderzijds. Een voorbeeld daarvan is de 'bestuurlijke drukte' en de belofte van tal van politici om daar 'nu echt' iets aan te zullen gaan doen. Voor mij als burger valt er echter dikwijls niet veel meer te ontwaren dan de aanwezigheid van goede bedoelingen om daar iets aan te doen. De realiteit blijft er vaak ver bij achter. Dit geldt ook ten aanzien van het nieuwe kabinet. In dit artikel analyseer ik mijn aarzelingen bij de goede bedoelingen van Balkenende IV.

De CU als betrouwbare partner

In het nieuwe kabinet heeft tot mijn grote genoegen ook de ChristenUnie zitting genomen. De ChristenUnie staat ondubbelzinnig bekend als een partij die eerlijk is en woord houdt. Ik zeg het maar ronduit: ik ben daar wel trots op. Het geeft aan dat de burgers van de ChristenUnie meer dan van andere partijen verwachten dat er een brug geslagen wordt tussen goede bedoelingen en politieke uitvoering. Een ChristenUnie-politicus wordt meer dan gemiddeld gezien als een politicus die goede bedoelingen niet voorwendt om zich mooier voor te doen dan hij is, maar als iemand met de oprechte intentie zich er ook aan te houden.

Maar terwijl ik dit schrijf, besef ik dat dit vertrouwen dat de burger volgens opiniepeilingen in ChristenUnie-politici stelt, een uitgesproken kwetsbaar vertrouwen is. Immers, de overtuiging dat bij de ChristenUnie de goede bedoelingen serieuzer genomen worden dan normaal is in de politiek, is maar beperkt houdbaar. Als het niet wordt waargemaakt – dat wil zeggen: als goede bedoelingen onvoldoende worden gerealiseerd – dan zullen mensen hun vertrouwen al snel verliezen. En wie garandeert ons dat de mensen van de ChristenUnie die verwachting inderdaad kunnen waarmaken? Is daarvoor hun macht binnen het huidige kabinet niet veel te klein? En zal de ChristenUnie – ondanks de goede bedoelingen – niet gemakkelijk een speelbal worden van de grotere partijen in dit kabinet?

Een aarzeling bij Balkenende IV

En daarmee ben ik dan ook meteen aangeland bij één van mijn aarzelingen bij dit kabinet. Versta mij goed: ik spreek niet van 'bezwaren', maar van 'aarzelingen'. Het gaat bij mij meer om een punt van twijfel dan om een overtuiging. Aanvankelijk deelde ik volledig in de euforie over dit nieuwe kabinet, dat zich in idealisme zo gunstig leek te onderscheiden van het vorige, vooral realistische 'zakenkabinet'. En zo ging ik met het kabinet vol enthousiasme de '100 dagen' in, waarin het kabinet de dialoog met de samenleving zoekt om de beleidsagenda voor de komende jaren nader in te vullen. Met een focus op de toekomst en met een frisse en creatieve aanpak vond ik de start van het kabinet overtuigend.

Wanneer is echter de aarzeling gekomen? Toen ik wat kritischer naar dit idealisme ging kijken. Toen ik mij begon af te vragen of idealisme wel krachtig genoeg is om van leidende invloed te zijn op de politieke realiteit. Want moet je van politiek niet vooral zeggen dat het in hoge mate een tactisch-strategisch spel is, waarin mensen op een betrekkelijk opportunistische wijze achterbannen proberen te binden en successen proberen te behalen. Liever nog overdrijft de politicus immers zijn gunstige invloed dan afgeschreven te worden wegens gebrek aan succes. Politici zijn voortdurend geneigd hun invloed te overdrijven. Als je een politicus hoort, krijg je vaak de indruk dat hij alles onder controle zou hebben als de oppositie of de coalitiepartners niet zo zouden tegenwerken.

Te goede bedoelingen?

Deze en dergelijke overwegingen riepen bij mij de vraag op in hoeverre het nieuwe kabinet met zijn idealistische elan er nu ook werkelijk in slaagt met een politiek effectief en vernieuwend programma te komen. En doordenkend over die vraag overviel mij toch de gedachte dat er wel sprake is van veel idealisme – noem het: goede bedoelingen –, maar dat er tegelijk sprake is van nieuw elan in oude zakken. Dat blijkt vooral wanneer het gaat om de verwachtingen die het regeerakkoord wekt met betrekking tot de *dienst van de overheid*.

Het nieuwe kabinet verving een voorgaand kabinet dat scherp en herkenbaar had ingezet op de actieve inzet en verantwoordelijkheid van de burger. Het zette zich duidelijk af tegen een tijdperk waarin erg veel van de overheid verwacht werd. De burger werd meer en meer tot een calculerende burger, die berekenend omging met de overheidsvoorzieningen zonder zich er zelf nu heel verantwoordelijk voor te voelen. Dit leidde tot een burger die zich ten opzichte van de publieke sector passief opstelde en deze vooral aan de overheid wilde overlaten.

Vernieuwend en hardvochtig

In een aantal ingrijpende trajecten heeft het vorige kabinet diep in deze constellatie ingegrepen. Daarbij heeft dat kabinet zich bepaald niet populair gemaakt en veel weerstand opgeroepen. Maar tot op zekere hoogte ging het daarbij wel om de weerstand van een verwende burger die zijn voorrechten dreigde te verliezen. Met een grote standvastigheid zette het kabinet haar beleid van

revitalisering van het burgerschap voort en men kan achteraf ook werkelijk spreken van een vernieuwend kabinetsbeleid.

Tegelijk was er sprake van toenemende kritiek op het beleid van het vorige kabinet en vooral op de hardvochtigheid ervan. Uitgeprocedeerde asielzoekers werden zonder pardon uitgezet. Wie één keer over zijn identiteit gelogen had, kon het verder wel vergeten. Met betrekking tot de WAO werd ingezet op participatie van mensen met een arbeidshandicap in het arbeidsproces zonder dat er overtuigende resultaten werden bereikt. Op particulier initiatief werden er in veel plaatsen voedselbanken opgericht voor mensen die in armoede leven. De zorg kreeg steeds meer de trekken van de commerciële sector. In allerlei opzichten werd duidelijk dat het vorige kabinet betrekkelijk weinig deed aan het bevorderen van sociale gerechtigheid.

Eén en ander werd scherp geformuleerd door Doekle Terpstra bij een grote protestmanifestatie van de vakbonden tegen het kabinetsbeleid. In zijn *Titus Brandsma lezing 2006* verwoordt hij zijn toenmalige opvatting als volgt:

“Het politieke en maatschappelijk signaal van de Museumpleindemonstratie op 2 oktober 2004 was dat burgers het gevoel hebben dat de sociale samenhang op de tocht staat. Het gaat met mij misschien wel goed, maar zijn wij er nog voor elkaar? En worden wij daarin gesteund? Is er nog een overheid die als een schild wil

staan voor het kwetsbare? Is er nog die lange arm van geborgenheid en herkenning om ons heen – zoals Ahmed Aboutaleb het zo mooi heeft uitgedrukt. Er lijkt vreemding te zijn opgetreden, onverschilligheid. Het is de vraag of dit te maken heeft met het feit dat het begrip ‘verantwoordelijkheid’ in zijn oorspronkelijke betekenis is geërodeerd. Of het niet te veel in de context van zelfredzaamheid is komen te staan. Ik ben geneigd hierop ‘ja’ te antwoorden”.

Te hoge verwachtingen van de overheid?

Het nieuwe kabinet lijkt met antwoorden te komen op deze vragen. En daarbij heeft het de les van het vorige kabinet niet vergeten. Ook het huidige kabinet hamert op het aambeeld van de verantwoordelijkheid van de burger. Niet voor niets is er voor gekozen om gedurende de eerste 100 dagen de dialoog met de samenleving te zoeken. De oplossingen kunnen nooit van de overheid alleen komen. Het gaat er om onze gezamenlijke verantwoordelijkheid te nemen.

So far so good. Maar nu de spanning tussen de goede bedoelingen en de politieke realiteit. Goede bedoelingen zijn beslist niet het alleenrecht van christen-sociale politici. Alle politici staan zich er graag op voor ze te hebben, zelfs al zijn ze alleen maar de dekmantel voor andere belangen. En met goede bedoelingen alléén verander je de wereld niet. Wordt er in het regeerakkoord van het huidige kabinet uiteindelijk toch niet weer veel meer verwacht van de overheid? En leidt dat niet weer tot een ‘politiek van de goede bedoelingen’ (de term is van de Twentse filosoof Hans Achterhuis) en een naïef idealisme dat weinig oog heeft voor de politieke realiteit en haar opportunisme?

Meer dan goede bedoelingen

Hier ligt dus mijn aarzeling ten aanzien van het huidige kabinet. Goede bedoelingen alléén maken een land niet gezond. Prachtig om Centra voor Jeugd en Gezin in te richten, maar mag de burger er ook van verwachten dat daarmee effectief de ‘bestuurlijke drukte’ rond de zorg en de beschikbaarheid daarvan vermindert en er sprake zal zijn van een effectieve, minder bureaucratische hulpverlening? Heel goed om veertig probleemwijken aan te wijzen en er prachtwijken van te maken. Maar ronkt dit

taalgebruik niet te veel? Is hier sprake van een terugkeer naar de idee van de maakbare (wijk-)samenleving? Ook ik besef dat er zonder idealen en goede bedoelingen geen sprake kan zijn van een politiek die ons werkelijk verder brengt. Maar er zijn goede gronden politici die hun eigen goede bedoelingen al te serieus nemen te wantrouwen.

Politiek is weerbarstig

Het zijn in de afgelopen periode vooral Pim Fortuyn en zijn volgelingen geweest, die de onvrede van de burgers over de politiek wist te mobiliseren en er een electoraal belangrijke beweging mee wist te initiëren. Veel van hun bezwaren tegen de politiek zijn herkenbaar. Mijn grootste bezwaar tegen Fortuyn is altijd geweest dat hij een veel te simpele oplossing voorspiegelde. De weerbarstigheid, het opportunisme, het compromisgerichte, het stropetige: het is allemaal inherent aan politiek. Het behoort tot haar kern. Zonder al die zaken is politiek niet verkrijgbaar. Ook Fortuyn zou er vroeg of laat mee te maken krijgen als hij de kans gekregen zou hebben iets van zijn idealen waar te maken. Ook hij zou zonder twijfel binnen enkele maanden zijn handen vuil moeten maken en daarbij waarschijnlijk veel sympathie verliezen.

Slot

In zekere zin vormen goede bedoelingen en een al te naïef idealisme het negatief van de Fortuynistische oplossing. Beide gezichtspunten hebben iets van de ontkenning van de politieke realiteit en de daaraan inherente weerbarstigheid. Allebei overschatten zij de maakbaarheid van de politiek en de nagestreefde doelen. Ik hoop dat het huidige kabinet voldoende oog zal hebben voor de politieke realiteit om zijn elan niet voortijdig te laten ondergaan. Goede en effectieve politieke vernieuwing zal vooral met die realiteit moeten kunnen omgaan. Ik wens het huidige kabinet veel wijsheid toe in het laveren tussen deze Scylla en Charibdis. Of, om het Bijbels te zeggen: argeloosheid en voorzichtigheid zijn beide deugden (naar *Mattheus* 10:16).

SAMENVATTING

- Het is de vraag of het idealisme van Balkenende IV krachtig genoeg is om van leidende invloed te zijn op de politieke realiteit.
- Het lijkt erop dat er in het regeerakkoord uiteindelijk toch weer meer wordt verwacht van de overheid, hetgeen leidt tot een ‘politiek van de goede bedoelingen’.
- Het wordt een hele toer voor dit kabinet om te laveren tussen de harde politiek realiteit en de daaraan inherente weerbarstigheid.

Medisch-ethische thema's in het regeerakkoord

Door dr. Matthijs van den Berg, onlangs gepromoveerd aan de Vrije Universiteit op het proefschrift 'Decision making on prenatal screening', nu werkzaam als onderzoeker bij het RIVM

De medisch-ethische paragraaf is een heftig bediscussieerd onderdeel van het akkoord. Maar is er wel zoveel veranderd?

Er zijn veel punten in deze paragraaf van waar de ChristenUnie zich goed in kan herkennen, maar er zijn ook kritische kanttekeningen te maken. Niet zozeer bij datgene wat er wél in staat, maar vooral over wat er niet in staat.

In dit artikel wordt de medisch-ethische paragraaf van het coalitieakkoord tussen CDA, PvdA en ChristenUnie aan een kritische beschouwing onderworpen. Het artikel begint met een overzicht van de standpunten die de ChristenUnie in haar verkiezingsprogramma over deze medisch-ethische thema's heeft ingenomen. Vervolgens wordt de medisch-ethische paragraaf van het coalitieakkoord onder de loep genomen en de sterke en zwakte punten besproken. Tenslotte komen de kansen en bedreigingen aan bod. Dit artikel zal zich beperken tot de drie medisch-ethische thema's die in het akkoord aan de orde komen zijn: abortus provocatus, euthanasie, en onderzoek met embryo's en embryonale stamcellen.

Verkiezingsprogramma

In het hoofdstuk 'Zorgen' van het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie staat de paragraaf 'Bescherming van het leven'. De medisch-ethische thema's die hier aan de orde komen, worden ingekaderd door de openingszinnen van dit stuk: "Leven, van het prilleste begin tot het broze einde, is door God gegeven. De grenzen van het leven liggen in Zijn handen." De ChristenUnie stelt de beschermwaardigheid van het leven centraal en ziet dit als taak van de overheid, zeker als het gaat om hen die nog geen stem hebben of geen stem meer hebben.

De ChristenUnie wil herstel van wettelijke bescherming van het leven. Abortus is slechts gerechtvaardigd als het leven van de moeder wordt bedreigd. Voorkomen moet worden dat mensen abortus als enige uitweg uit een noodsituatie zien. Er moet meer aandacht komen voor preventie van ongewenste zwangerschappen; de voorlichting moet vooral ook inspelen op seksuele moraal onder jongeren. De ChristenUnie vindt dat de overtijdbehandeling onder de abortuswet moet komen te vallen.

Op het gebied van euthanasie wil de ChristenUnie dat de zorgvuldigheidsregels strikt moeten worden nageleefd. Ook

moet er meer aandacht voor palliatieve zorg komen, waardoor de vraag naar euthanasie zal gaan afnemen. Tenslotte vindt de ChristenUnie dat onderzoek op embryo's slechts geoorloofd is als dit in het directe belang is van het embryo zelf. Het creëren van embryo's voor onderzoeksdoeleinden is dus niet toegestaan. Onderzoek met niet-embryonale stamcellen moet worden gestimuleerd.

Wat gelijk opvalt bij een vergelijking met de medisch-ethische paragrafen van de verkiezingsprogramma's van PvdA en CDA is dat het PvdA-programma heel beperkt is over medisch-ethische thema's, en bijvoorbeeld niets zegt over abortus en euthanasie, terwijl de programma's van CDA en ChristenUnie hier veel uitgebreider over zijn en bovendien opvallend veel overeenkomsten vertonen. (Zie ook het kader op pagina 30.)

Coalitieakkoord

Het akkoord begint met de woorden "Wij willen samen werken aan groei, duurzaamheid, respect en solidariteit. Aan een samenleving waarin oog is voor elkaar en waarin recht wordt gedaan aan ieders mogelijkheden en talenten. Een samenleving ook, waarin de overheid duidelijke grenzen stelt aan wat wel en wat niet kan, waarin vooral de eigen kracht van de samenleving wordt benut en waarin creativiteit en eigen initiatief worden ondersteund." De laatste van de zes pijlers die het kabinetsbeleid dragen, is de pijler 'Overheid en dienstbare publieke sector'. Binnen deze pijler valt het beleid rond volksgezondheid en zorg. De paragraaf 'Medische ethiek' bevat de afspraken over abortus, euthanasie en embryo's.

Wat betreft abortus is er afgesproken dat de overtijdbehandeling onder de Wet Afbreking Zwangerschap (WAZ) komt te vallen. Een overtijdbehandeling is een vroege abortus (t/m 16 dagen overtijd) door curettage

of abortuspil. Deze vroege abortussen vielen niet onder de wet; hiervoor kon men zonder verwijzing en zonder bedenktijd terecht in de klinieken. Met de huidige mogelijkheden om zwangerschap met zekerheid vast te stellen, is het onderscheid tussen overtijdbehandeling en abortus achterhaald. Hier komt onder dit nieuwe kabinet dus een einde aan. Verder komt er meer aandacht voor alternatieven voor abortus, waaronder adoptie. Ook komt er onderzoek naar “de aard van de noodsituatie en de (psychische) gevolgen van abortus”. Ten slotte ligt de nadruk op seksuele voorlichting thuis en op school (met name onder jongeren van allochtone afkomst).

Wat betreft euthanasie komen er geen wetswijzigingen en geen experimenten zoals bijvoorbeeld de pil van Drion. De pil van Drion staat voor de mogelijkheid tot een zelfgekozen einde zonder tussenkomst van een arts en zonder dat er sprake hoeft te zijn van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. De huidige euthanasiewet laat geen ruimte voor deze vorm van zelfdoding. Dit blijft zo onder dit kabinet. Er zal meer worden geïnvesteerd in palliatieve zorg.

Wat betreft onderzoek met menselijke embryo's blijft het verboden om embryo's te creëren speciaal voor onderzoek en wordt onderzoek met niet-embryonale stamcellen sterk gestimuleerd.

Beschouwing

Er zijn veel punten in de medisch-ethische paragraaf van het regeerakkoord waar de ChristenUnie zich goed in kan herkennen en waarvoor ze blij en dankbaar mag zijn: aandacht voor alternatieven voor abortus en aandacht voor voorlichting en preventie van ongewenste zwangerschappen; geen verruiming van de euthanasiewet en investering in palliatieve zorg; geen opheffing van het verbod om

embryo's speciaal voor onderzoek te creëren en stimuleren van onderzoek met volwassen stamcellen. Veel goeds dus, wat rechtstreeks uit het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie lijkt te komen.

Maar, er zijn ook kritische kanttekeningen te maken. Niet zozeer bij datgene wat er wel in staat, maar vooral over wat er niet in staat. Het coalitieakkoord zegt bijvoorbeeld niet dat elk geval van abortus of euthanasie er een teveel is en dat maatregelen genomen moeten worden om de aantallen terug te dringen. Er staat niet dat de abortusgrens terug moet naar –bijvoorbeeld– 12 weken. Er staat niet dat het niet de taak van een arts is om opzettelijk levens te beëindigen. Er staat niet dat het verboden wordt om stamcellen uit restembryo's te halen en deze embryo's zo te vernietigen.

Zijn dit gemiste kansen of moet de ChristenUnie blij zijn met wat er wel in staat? Was er op deze thema's niet meer uit te slepen geweest? Wat te denken geeft, is dat het grootste deel van de medisch-ethische punten in het akkoord tussen CDA, PvdA, en ChristenUnie ook al in het coalitieakkoord tussen CDA, VVD, en D66 uit 2003 stond. In de paragraaf ‘Enkele aspecten van immateriële aard’ van dat akkoord stond ook dat er bijzondere aandacht voor de alternatieven van abortus (ook hier werd adoptie expliciet genoemd), en voor voorlichting om ongewenste zwangerschap te voorkomen, moest komen; dat er meer aandacht nodig is voor palliatieve zorg; en dat het verbod op tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek en andere doeleinden van zwangerschap wordt gehandhaafd. Kan hieruit de conclusie getrokken worden dat wat de ChristenUnie op de medisch-ethische thema's in de wacht heeft gesleept, ten opzichte van het akkoord waar D66 aan meedeelde, eigenlijk heel mager is?

Verkiezingsprogramma's CDA en PvdA

Het CDA behandelt in het hoofdstuk ‘Gezondheid en welzijn’ ook een aantal medisch-ethische thema's. De paragraaf ‘Menswaardige medische technologie’ begint met de constatering dat het streven naar kwaliteit van leven of het verminderen van menselijk lijden soms raakt aan ethische dilemma's. Vervolgens wordt de CDA-visie op een aantal van deze thema's gegeven. Abortus moet volgens het CDA beperkt blijven tot echte noodsituaties. Het CDA wil vasthouden aan de wettelijke bedenktijd, en pleit voor onafhankelijke voorlichting over alternatieven voor en gevolgen van abortus, en voor extra aandacht voor het voorkómen

van ongewenste zwangerschappen. Het verbod op het creëren van embryo's ten behoeve van experimenten, kloneren, en stamceltherapie moet worden gehandhaafd. Het CDA vindt dat onderzoek met embryo's alleen is toegestaan in rechtstreeks belang van het beginnend menselijk leven binnen het kader van de zwangerschap. Tenslotte pleit het CDA voor het bevorderen van alternatieven voor onderzoek waarbij embryo's worden gebruikt en van onderzoek ter voorkoming van restembryo's. Het CDA is voor een strikte handhaving van de wettelijke normen bij euthanasie. Palliatieve zorg moet breed beschikbaar zijn.

Het PvdA-programma heeft in het hoofdstuk ‘Werken aan de kracht van mensen’ een paragraaf met de titel ‘Medisch en ethisch verantwoord’. Deze bevat twee punten. Onder het motto gebruiken voor onderzoek is beter dan weggooien, stelt de PvdA dat het afleiden van stamcellen uit restmateriaal (!) van IVF-behandelingen een veelbelovende methode is, waarvoor ruime mogelijkheden moeten zijn. (Het andere punt gaat over orgaantransplantatie en wordt hier nu buiten beschouwing gelaten.)

Reacties

Vanaf het moment dat het akkoord uitlekte, heeft de medisch-ethische paragraaf hevige en wisselende reacties los gemaakt. Verschillende kranten schreven dat de ChristenUnie abortus en euthanasie ongemoeid zou laten. Terwijl anderen, waaronder de oppositiepartijen, juist riepen dat verworven rechten worden teruggedraaid door dit kabinet. Deze uiteenlopende reacties geven de ambivalentie aan die in de paragraaf zit: er staan voor de ChristenUnie herkenbare voornemens in, maar worden abortus en euthanasie feitelijk inderdaad niet ongemoeid gelaten en gaat de ChristenUnie zo niet verantwoordelijkheid dragen voor wetgeving die voor de partij en haar achterban indruist tegen wat gezien wordt als één van de meest fundamentele waarden: beschermwaardigheid van het leven?

Wat verder opvalt is dat juist de onderwerpen waarvan je zou kunnen zeggen dat de ChristenUnie die heeft 'binnen-gehaald' enorm veel maatschappelijke discussie en onrust hebben veroorzaakt. De kranten hebben jarenlang niet zo bol gestaan met artikelen over abortus en euthanasie. De meeste van deze artikelen en opiniestukken betogen het tegenovergestelde van wat de ChristenUnie nastreeft en van wat in het akkoord staat: adoptie is ongeschikt als alternatief voor abortus, euthanasie zonder uitzichtloos lijden moet kunnen, en het belang van embryonaal onderzoek is enorm en dit moet niet tegengewerkt worden. Het lijkt erop dat de paragraaf de discussie en meningsvorming versneld heeft en mensen hierdoor juist stelling zijn gaan nemen tégen het voorgenomen beleid. Bijvoorbeeld, als reactie op de nadruk op alternatieven voor abortus en het expliciet noemen van adoptie in het regeerakkoord, werd een onderzoek gedaan waaruit bleek dat driekwart van de huisartsen een zwangere vrouw die een abortus wil, niet wil wijzen op de mogelijkheid het kind af te staan. Zelfs als het kabinet dat wettelijk zou verplichten, zou een meerderheid dat nog niet doen. Opmerkelijk, want het is voor artsen nu ook al verplicht om te wijzen op alternatieven. Artikel 5,2 van de WAZ zegt onder andere "dat de vrouw die het voornemen heeft tot afbreking van zwangerschap en zich met een daartoe strekkend verzoek tot de arts heeft gewend, wordt bijgestaan, in het bijzonder door het verstrekken van verantwoorde voorlichting over andere oplossingen van haar noodsituatie dan het afbreken van de zwangerschap." Is hier sprake van het boemerangeffect zoals we dat ook zien bij de kwestie van de weigerambtenaren?

Invulling

Zoals gezegd, de medisch-ethische paragraaf bevat veel goede voornemens. Maar als we inzoomen op de formuleringen, dan zien we veel constructies als "meer aandacht voor", "onderzoek naar", "sterk gestimuleerd". Formuleringen die veel ruimte laten voor nadere invulling. Dit biedt de ChristenUnie kansen om hier echt inhoud aan te geven, maar tegelijkertijd zijn het bedreigingen omdat het bij deze mooie woorden kan blijven. Meer aandacht voor alternatieven van abortus, meer geld naar palliatieve zorg, stimulering van niet-embryonaal stamcelonderzoek: zonder echte maatregelen is het de vraag of hierdoor één ongeboren kind minder geaborteerd zal worden, één patiënt minder opzettelijk het leven beëindigd zal worden, en één embryo minder vernietigd zal worden voor onderzoek.

Wat gebeurt er bijvoorbeeld na het onderzoek naar de aard van de noodsituatie? Zal er wat veranderen door zo'n onderzoek? "Ik ben er nog niet klaar voor", "Ik heb geen kinderwens meer" zijn voor de ChristenUnie geen noodsituaties, maar het ligt niet in de verwachting dat zo'n onderzoek iets zal veranderen. Gaat er inderdaad meer aandacht voor alternatieven van abortus komen? De huisartsen zullen er niet aan meewerken. Met alleen aandacht en onderzoek zal er niet veel veranderen in beleid of praktijk.

De kansen binnen het regeerakkoord liggen dus in de nadere invulling van de beleidsvoornemens. De ChristenUnie zal daar nog een zware dobber aan krijgen, want de staatssecretaris die erover gaat, Jet Bussemaker van de PvdA, interpreteert dit deel van het regeerakkoord als volgt: "[Oppositie en maatschappelijke organisaties] gingen er vanuit dat het kabinet het recht op abortus sterk zou inperken, het vrijwillige levenseinde onder druk zou zetten en door het verbieden van het kweken van embryo's voor onderzoek de wetenschap zou benadelen. Deze politieke en maatschappelijke onrust is onterecht. Wie het coalitieakkoord op deze punten goed leest, ziet dat er helemaal geen sprake is van het teruggedraaien van de klok. Aan de mogelijkheid op abortus en euthanasie wordt niet getornd."

Samen met het CDA moet de ChristenUnie zich er hard voor maken dat de voornemens op medisch-ethisch terrein concreet worden ingevuld en voortvarend worden opgepakt. Daar ligt voor de ChristenUnie een opgave en een verantwoordelijkheid.

SAMENVATTING

- Er zijn veel punten in de medisch-ethische paragraaf waar de CU zich goed in kan herkennen en waarvoor ze dankbaar mag zijn.
- De kritische kanttekeningen betreffen niet zozeer wat er *wel* in staat, maar vooral wat er *niet* in staat.
- De kansen liggen in de nadere invulling van de beleidsvoornemens. De CU krijgt daar nog een zware dobber aan.

Meer menselijke maat

De sterke lokale focus van het coalitieakkoord

Door Erik van Dijk, beleidsmedewerker partijbureau / BestuurdersVereniging

Het wachten is natuurlijk op de uitwerkingen en concretisering van het coalitieakkoord¹ door dit kabinet. Dat gebeurt na de honderd wittebroodsdagen, waarin veel gepraat is met 'bondgenoten' in het land, waaronder ook provincies en gemeenten. De daaropvolgende lakmoesproef is de eerste Miljoenennota met de daarbij horende troonrede en algemene beschouwingen. Toch staan met het coalitieakkoord van PvdA, CDA en ChristenUnie de belangrijkste contouren al overeind en kunnen we al een inschatting maken wat er provinciaal en lokaal op de ChristenUnie-politici en -bestuurders af gaat komen in de komende jaren. Hieronder een poging daartoe.

Laten we beginnen met de constatering dat dit akkoord een totaal andere sfeer uitademt dan we van de vorige kabinetten gewend waren. Hoewel de praktijk waarschijnlijk nog wel weerbarstig zal zijn, zijn de intenties - gericht op bestuurlijke rust, decentralisatie en samenwerking - een verademing. Bij het bestuderen van het coalitieakkoord valt op dat er bij zeker vijf van de zes pijlers en negen van de tien daaronder vallende projecten grote lokale verantwoordelijkheden liggen. Voor de uitvoering van dit akkoord zijn provincies en gemeenten dan ook harder nodig dan ooit. We zouden zelfs kunnen stellen dat als dit kabinet niet een goed bondgenootschap met de medeoverheden weet te ontwikkelen, dat er dan weinig van dit akkoord terecht komt. Het vorige kabinet was niet zo zuinig op de relatie met bijvoorbeeld vakbonden, brandweerkorpsen en gemeenten. De eerste daden van dit kabinet wijzen erop dat er daadwerkelijk een nieuwe wind waait. Enkele voorbeelden:

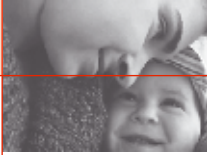
- De pardonregeling voor asielzoekers is keurig uitgewerkt samen met de gemeenten.²
- De onderhandelingen over de CAO voor ambtenaren zijn uit de Remkes-impasse getrokken en ruimhartig afgerond.

Wat ook opvalt is de sterke nadruk die in dit akkoord ligt op burgers, zowel individueel als gezamenlijk. Er is veel aandacht voor wijken en buurten. In het verlengde daarvan komt het woord 'decentralisatie' ook veel voor in dit akkoord. Dat zijn goede ontwikkelingen. Uiteraard moeten die mooie woorden nog wel in concrete daden worden omgezet ...

Algemeen overzicht

Voordat we verdergaan op die focus op mensen, staan we stil bij enkele overige zaken die sterk lokaal gericht én belangrijk voor de ChristenUnie zijn.

- De passage over 'zorgvuldige omgang met gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand' is inmiddels volop in het nieuws geweest. Ik ben benieuwd of het kabinet ooit tot effectuering zal durven overgaan van de laatste en enige nieuwe zin: "Mochten er in de gemeentelijke praktijk problemen ontstaan, dan zullen initiatieven worden genomen om de rechtszekerheid van gewetensbezwaarde ambtenaren veilig te stellen."
- Het coalitieakkoord kondigt aan "oneigenlijk gebruik van de toerismebepaling in de Winkeltijdenwet" (p.15) tegen te gaan.
- Het van oorsprong ChristenUnie-voorstel voor kilometerheffing zal in deze kabinetsperiode worden ingevoerd.
- In het stads- en streekvervoer komen experimenten met gratis OV voor specifieke doelgroepen. Onze staatssecretaris Tineke Huizinga is daar al voortvarend mee aan de slag gegaan.³
- Dit kabinet trekt ten strijde tegen segregatie in het onderwijs, maar gaat daarbij niet over tot een acceptatieplicht (waarbij het bijzonder onderwijs verplicht zou worden - bepaalde percentages - allochtone leerlingen aan te nemen).
- De mogelijkheden voor gemeenten voor het voeren van een gericht armoedebeleid, schuldhulpverlening en inkomensondersteuning worden verruimd.

- “De sollicitatieplicht voor alleenstaande bijstandsgerechtigde ouders met kinderen tot 5 jaar wordt geschrapt”. Die vrijstelling is echter voor maximaal 6 jaar en deze ouders krijgen voor die periode wel een scholingsplicht.
- Coffeeshops bij scholen worden gesloten en coffeeshops die zich niet houden aan de AHOJ-G-criteria⁴ worden zonder pardon gesloten. Ten aanzien van jongeren wil het kabinet een krachtig preventiebeleid voeren. Dit is overigens één van de punten, waarbij nog niet helder is hoe de verantwoordelijkheidsverdeling gaat worden tussen Rijk en gemeenten.
- “Aan gemeenten zal een ruimere vrijheid worden gegeven om in hun beleid ter zake van ruimtelijke ordening rekening te houden met bestaande bordelen, ook in de regio waarin de betrokken gemeente ligt (inclusief de “nuloptie”).” (p.35)
- Dit kabinet zegt de bestuurlijke drukte te willen verminderen en bestuurlijke rust te willen creëren. Daarvoor wordt onder meer “differentiatie in taken, bevoegdheden en bestuurlijke inrichting van gemeenten en provincies” mogelijk gemaakt en worden pilots aangekondigd om enkele beleidsterreinen zo te gaan inrichten dat (maximaal) twee bestuurlijke niveaus betrokken zijn.
- Herindelingen van gemeenten vinden alleen plaats als daarvoor voldoende lokaal draagvlak bestaat.
- De gemeenteraden worden niet verkleind (wat wel de bedoeling was van het vorige kabinet).

Mens weer meer centraal

Zoals gezegd zien we in het coalitieakkoord een hernieuwde aandacht voor de menselijke maat. Het motto *Samen Werken, Samen Leven* wijst ook al in die richting. De volgende citaten zeggen genoeg:

“Problemen en mogelijkheden waarmee mensen in hun leven te maken hebben, zijn nauw met elkaar verweven. Daarom moeten de beleidskokers worden verlaten: beleid op het gebied van arbeidsparticipatie, onderwijs, gezin, mantelzorg, levensloop en jeugd dient onderling afgestemd te zijn ten behoeve van de mensen om wie het gaat.”(p.9)

“Deze tijd vraagt om een overheid die zich opstelt als bondgenoot van de samenleving, die betrouwbaar wil zijn en die samen met burgers aan oplossingen werkt. (...)

Niet stelsels en systemen, maar mensen en hun mogelijkheden dienen centraal te staan in het denken van de overheid.

De overheid moet vertrouwen geven, ruimte laten, en mensen toerusten om volwaardig te participeren en verantwoordelijkheden te dragen. De menselijke maat is daarbij leidraad en kwaliteit staat centraal. Dit alles vraagt een vermindering van ‘bestuurlijke drukte’, een betere bestuurlijke werkwijze en een intensieve dialoog met de samenleving. Geen blauwdrukken van bovenaf, maar zoeken naar draagvlak, open staan voor initiatieven van burgers, streven naar maatwerk en waar mogelijk decentralisatie.” (p.11)

Die gerichtheid op de mens en de daarbij horende ruimte voor maatwerk uit zich in tal van punten:

- “Vrijwilligerswerk en mantelzorg zullen ruimer financieel worden gestimuleerd.” (p.25)
- “Gemeenten worden gestimuleerd zoveel mogelijk via een zogenaamde 1-loket-functie te werken, zodat mensen in wijken, dorpen en steden snel en adequaat worden geholpen.” (p.32)
- Bij de WWB krijgen gemeenten meer ruimte “om via maatwerk participatiebevorderend beleid te voeren” (p.25)
- “Gemeenten krijgen ruimere bestedingsmogelijkheden om inburgeraars naar capaciteit direct op een hoger niveau te laten inburgeren.”(p.27)

Kleinschaligheid

De menselijke maat vinden we natuurlijk bij uitstek in kleinschalige verbanden. “In buurten, wijken, organisaties en bedrijven ontplooiën mensen gemakkelijker initiatieven dan in grote anonieme verbanden.” (p.12) De kracht van dat schaalniveau moet volgens het akkoord dan ook beter worden benut. Daarom oormerkt dit kabinet een deel van het verruimde stedelijke vernieuwingsbudget voor buurt- en wijkbudgetten “waaruit eigen initiatieven van bewoners financieel kunnen worden ondersteund.” (p.32). Dat kunnen zelfs veiligheidsinitiatieven zijn. “Wijkinitiatieven ter bestrijding van onveiligheid en vermindering van overlast worden ondersteund.” (p.33) Ook zal worden gezien hoe de burgers in hun buurt verder betrokken kunnen worden bij het verbeteren van veiligheid “bijvoorbeeld via ‘veiligheidsbuurt-budgetten’ of door meer inspraak te organiseren bij het bepalen van de prioriteiten.”(p.34)

Dit kabinet benadrukt dat veiligheid lokaal ingebed moet zijn. Er komt dan ook vooralsnog geen landelijke politieorganisatie. In het kader van de ‘sterke’ wijk aanpak zal de inzet op ‘elke buurt zijn buurtagent’ worden voortgezet. Politie moet aanwezig zijn “in wijk en buurt, in dorp en landelijke kern.” (p.33)

Over 'kernen' gesproken, de coalitie wil het behoud van voldoende voorzieningen in kleine kernen op het platteland ondersteunen, maar qua invulling is alleen de vervolgzin in het akkoord "Met het oog op het behoud van een vitaal platteland wordt het mogelijk gemaakt dat plattelandsgemeenten voor de eigen bevolking kunnen bouwen" (p.21) daarvoor niet genoeg.

De focus op wijken uit zich ook op het gebied van ouderen en zorg. "Veel ouderen willen liefst zo lang mogelijk in hun eigen wijk blijven wonen. Dit kan door wijken generatiebestendig te maken en op wijkniveau servicepunten voor welzijn en zorg na te streven. Ook een grotere variatie in het woningaanbod (met name oplopende zorg) kan eraan bijdragen dat ouderen langer in hun eigen wijk blijven wonen." (p.32) Op het gebied van verpleeghuiszorg, ouderenzorg en gehandicaptenzorg wil het kabinet "in dialoog met het veld de ontwikkeling van nieuwe concepten in de care onderzoeken, bevorderen en belonen. Sleutelwoorden zijn daarbij kleinschaligheid, inbedding in wijken en buurten, ontbureaucratisering en ruimte voor de professional." (p.41)

Al met al is het dan ook logisch dat het akkoord verderop aankondigt dat decentralisatie van taken en bevoegdheden naar en zelfstandigheid van provincies en gemeenten met kracht zal worden bevorderd. Dat zal uitgewerkt gaan worden in bestuursakkoorden. "In dit kader wordt de helft van het aantal doeluitkeringen omgezet in een generieke bijdrage aan de gemeenten en door een nader in te vullen decentralisatie-impuls met budgetoverheveling en/of met verruiming van het lokale belastinggebied." (p.36) Laten we als ChristenUnie-fracties op landelijk, provinciaal en lokaal niveau deze gerichtheid op de menselijke maat, op wijken en buurten, op samenwerking en op decentralisatie steunen!

Jeugd en gezin: focus voor de ChristenUnie in komende jaren?

Tot slot wil ik nog één spade dieper gaan dan het benadrukken van de algemene gerichtheid van dit kabinet op de menselijke maat.

Het kabinet heeft op basis van de indeling in zes pijlers ook de onderraden van de ministerraad opnieuw ingedeeld. Per onderraad zijn één of twee coördinerende ministers. CDA en PvdA doen allebei in vier van de zes onderraden mee. De ChristenUnie heeft geen coördinerend minister voor één van de pijlers.

Bij de tien projecten is per project een eerstverantwoordelijke minister aangewezen. De ChristenUnie heeft daar wel een verantwoordelijkheid. Het project Kansen voor kinderen valt namelijk onder de minister voor Jeugd en Gezin, André Rouvoet.

Dit project omhelst een brede aanpak van zorg voor en bescherming van kinderen en jeugd. De kokers voorbij. "Er komen Centra voor Jeugd en Gezin, waarin jeugdzorg en opvoedondersteuning en andere organisaties elkaar vinden en de handen ineen slaan." (p.10) In die Centra wordt "zoveel mogelijk medische, sociale en educatieve ondersteuning voor ouders en hun kinderen georganiseerd" (p.29). Het elektronisch kinddossier wordt ook zo spoedig mogelijk ingevoerd. Ook ligt er een nauwe relatie met het project Aanval op de schooluitval.⁵

Het lijkt niet onlogisch, mede gezien de nadruk die daar al op lag in de lokale, provinciale en landelijke verkiezingsprogramma's van de ChristenUnie om stevig op dit thema in te zetten.

Bij jeugd en gezin moet er daarbij zeker ook aandacht zijn voor de sociale infrastructuur daaromheen. Daar kunnen we de relationele benadering, die al in 2005 bij de ChristenUnie is geïntroduceerd en waar slogans als 'Voor elkaar' vandaan kwamen goed in kwijt. Dat sluit ook naadloos aan bij de terugkeer naar de menselijke maat, waar we het net over hadden.

Als de ChristenUnie van landelijk tot lokaal gezamenlijk van dit project Kansen voor kinderen en breder van het ministerschap van André Rouvoet een succes kan maken, dan bewijzen wij dit kabinet, de ChristenUnie én - waar het vooral om gaat - heel veel gezinnen, kinderen en jongeren een grote dienst.

SAMENVATTING

- Het akkoord ademt een totaal andere sfeer uit dan we van de vorige kabinetten gewend waren.
- Dit uit zich onder andere in de nadruk op de menselijke maat en op kleinschaligheid.
- De CU moet stevig inzetten op het thema 'jeugd en gezin'.

1 <http://www.regering.nl/regeringsbeleid/balkenende4/regeerakkoord/index.jsp>

2 <http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=65208>

3 http://www.regering.nl/actueel/nieuwsarchief/2007/05May/08/0-42-1_42-96745.jsp

4 geen Affichering, geen Harddrugs, geen Overlast, geen verkoop aan Jongeren beneden de 18 jaar en geen verkoop van Grote hoeveelheden van meer dan 5 gram drugs.

5 Het kabinet wil in deze regeringsperiode komen tot een halvering van de schooluitval. Daarvoor wordt het reeds ingezette offensief "voortgezet en versterkt in samenwerking tussen overheid, ouders, scholen, bedrijfsleven (voor stages en leer/werkplekken), maatschappelijk werk, jeugdzorg, gemeenten en politie." (p.7)

"Voor jongeren tot 27 jaar geldt een leer/werkplicht die bestuurlijk kan worden gehandhaafd door middel van verplichtende begeleidingstrajecten gericht op scholing op straffe van inhouding op een eventuele uitkering" (p.30).

Een Kuyper-kabinet?

Door Jan Post, hoofdredacteur

Na een stormachtige opkomst in het laatste kwart van de negentiende eeuw veroverde Abraham Kuyper in 1901 het premierschap. Het doel was duidelijk: kerstening van de samenleving. Het vertrouwen groot: er was immers “geen vaster en geen hechter bolwerk dan het nog altoos onverwinnlijk Calvinisme”, aldus Kuyper in 1899. Binnen een mum van tijd moest Kuyper echter constateren dat hij niet veel van zijn idealen tot stand kon brengen. Hij had in zijn kabinet te rekenen met de “Christelijk-Historischen” en de “Rooms-Katholieken”, met ambtenaren die “met leede ogen” zijn ministerschap aanzagen, met bestaande wetgeving die uit “een heel ander beginsel” was opgekomen, met de “traagheid waarmee onze parlementaire molen” maalde en met een “klein getal in eigen kring van speciale deskundigen”.¹ Voor ons ligt een nieuw regeerakkoord van wat wel het VU-kabinet genoemd wordt. De Vrije Universiteit, eens de stormram van Kuyper en de zijnen. Later, één van de motoren achter de ontzuiling van het gereformeerde volksdeel.

Binnen en buiten de ChristenUnie is veel gesproken over de participatie van deze partij in dit kabinet. Van buiten wordt af en toe een ware kruistocht gevoerd vanuit de angst dat ons land zou verworden tot een fundamentalistische staat met een calvinistisch vaandel. Niet onlogisch. Zo de waard is, vertrouwt-ie z'n gasten. Als rijksambtenaar maakte ik in 1994 van dichtbij mee hoe het paarse triomfantisme hoogtij vierde. Ik mocht in de Ridderzaal het voorlezen van de troonrede meemaken en getuige zijn van het rondedansje van Kok en de zijnen als een soort uitdrukking van het 'onverwinnlijk liberalisme'. Paars was een nieuwe fase in de Nederlandse geschiedenis, zo werd gemeend. Maar waar Kuyper zich een eeuw vergiste in de kracht van het “onverwinnlijk calvinisme” was het een eeuw later de beurt aan de liberalen (het ‘heel ander beginsel’) om te weinig rekening te houden met krachten en tegenkrachten.

Triomfantisme?

Van triomfantisme binnen de ChristenUnie is zeker geen sprake. Binnen de partij zijn er die de kabinetsdeelname zelfs een groot waagstuk vinden en het risico groot achten dat kabinetsdeelname de partij eerder schade zal berokken dan voordeel zal opleveren. En niet geheel zonder reden.

Ook op de gezichten van de voorstanders van de kabinetsdeelname zien we geen triomfantisme. Wel realisme. Men zoekt naar de juiste strategie om er op z'n minst zo goed mogelijk uit te komen en de positie van de ChristenUnie naar de toekomst toe te versterken.

Het is duidelijk dat met het toetreden van de ChristenUnie geen nieuwe fase van onze vaderlandse geschiedenis is ingegaan. Wie meent dat met dit VU-kabinet 'Kuypers idealen' alsnog verwezenlijkt kunnen worden komt bedrogen uit. Dit

(en elk) kabinet heeft met dezelfde factoren te rekenen als Kuyper.

Maar inmiddels kunnen we er wel een paar bij bedenken. Het enorm toegenomen takenpakket van de overheid bijvoorbeeld, waarmee ook de organisatie van het publiek bestel in omvang ongeëvenaard is toegenomen en navenant weerbarstiger is geworden. En verder de invloed van de media, de bepaald minder inschikkelijk geworden burger, de internationale afhankelijkheid en zo zijn er nog wel meer te bedenken.

Koerwijziging

Het is interessant te bedenken dat het in de tijd van Kuyper 'goed gebruik' was om een omvattende visie op de samenleving te proclameren en deze vervolgens lijnrecht te plaatsten tegenover de visie van andersdenkenden en ervan uit te gaan dat wanneer men maar eenmaal 'aan de macht' zou zijn, de alomvattende visie in de praktijk zou kunnen worden gerealiseerd. Hoe groot kun je een teleurstelling maken? Het valt natuurlijk niet mee om het schip van staat in haar geheel van koers te doen veranderen.

De ChristenUnie moet tevreden zijn met een paar graden koerswijziging, waarbij het natuurlijk de vraag is of die paar graden de ChristenUnie voldoende politieke beloning op zal leveren. Dat hangt af van wát de ChristenUnie kan realiseren en/of (zo gaat dat in de politiek) op haar naam kan schrijven. Het hangt af van de situatie en de grote discussies ten tijde van de volgende verkiezingen. En vooral van het imago dat de voormannen en -vrouwen van de ChristenUnie in de samenleving krijgen. Op nogal wat van deze zaken heeft de ChristenUnie maar beperkt invloed en dus is de kabinetsdeelname inderdaad een waagstuk. Maar wel eentje die de moeite meer dan waard is.

¹ Wij Calvinisten ..., openingswoord ter deputatenvergadering van 22 april 1909, door A. Kuyper, Kok, Kampen, (in 1990 opnieuw uitgegeven).

Gelijkwaardig – afhankelijk

Door drs. Annelies van der Kolk,
Gedeputeerde provincie Gelderland

Leidend in de coalitieonderhandelingen in Gelderland waren de volgende begrippen: open, vertrouwen, transparant en gelijkwaardig.

Het was goed dat eerst aandacht werd geschonken aan de lei-

dende begrippen. De onafhankelijke voorzitter had hierin een duidelijke rol. *Open* hield in dat je als onderhandelaars alles kon zeggen. Tijdens de gesprekken konden ook gedachten onder woorden worden gebracht zonder dat deze al helemaal waren uitgekristalliseerd. Dit gaf de mogelijkheid op basis van de uitgesproken gedachten met elkaar verder te spreken over een bepaald onderwerp.

De onderhandelaars hadden vertrouwen in elkaar. We konden er van op aan dat alles gezegd kon worden en dat er niets naar buiten zou worden gebracht. Dit gaf tijdens de onderhandelingen ook een grote mate van rust.

De onderhandelaars waren *transparant* en hadden geen verborgen agenda. En de onderhandelingen werden gevoerd op basis van *gelijkwaardigheid*. Argumenten gaven de doorslag en niet het aantal zetels in de provinciale staten.

Gelijkwaardig? Wel ten opzichte van elkaar. Maar toch wisten wij (Martin Schuurman en ondergetekende) dat we de onderhandelingen mochten voeren in afhankelijkheid van de Here. Elke keer beseften we dat Hij de kracht en de wijsheid gaf om het werk te doen. Dit hebben we ook vaak tegen elkaar gezegd. Ook elke keer wanneer we de resultaten terugkoppelden naar het bestuur en de fractie mochten we de genade van onze hemelse Vader ervaren.

In afhankelijkheid van de Here mogen we ook in de toekomst ons werk doen. Bestuur, fractie en gedeputeerde, ieder op de eigen plek en in eigen verantwoordelijkheid. De Here zal ons ook in de toekomst zijn zegen geven. Daar mogen we elke dag weer om bidden.

Gelderland maakt het verschil: Sociaal en duurzaam

(uit: Gelders coalitieakkoord 2007-2011)

Centrale thema's

De komende jaren staan wij voor de opgave om - vanuit de vastgestelde visies en beleid - het voortouw te nemen bij de uitvoering. In aanvulling op onze wettelijke taken kiezen wij er voor om actief verantwoordelijkheid te nemen voor een sociaal en duurzaam Gelderland.

Wij werken aan een toekomstbestendig Gelderland. Daarom bieden wij tegenwicht aan de negatieve effecten van de voortschrijdende individualisering, met name op het punt van de verschraving van verhoudingen tussen mensen. De bewoners van wijken, buurten, dorpen staan er niet alleen voor en iedereen moet de kans krijgen om mee te doen.

Wij constateren dat de inwoners van Gelderland in toenemende mate worden geconfronteerd met nadelige milieueffecten en verrommeling van het landschap. Het duldt dan ook geen uitstel dat wij de druk op het klimaat, het milieu en de ruimte beperken. Ook daarmee werken we aan een toekomstbestendig Gelderland.

Pijlers en accenten

Wij onderscheiden voor deze bestuursperiode vier onderling sterk samenhangende pijlers die ons als coalitie binden en drijven: daadkrachtig partnerschap, sociale samenhang, duurzame leefomgeving en verbinden door mobiliteit. Binnen deze pijlers hebben wij de volgende accenten gelegd:

Steden en regio's: We maken werk van de ontwikkeling van onze steden en regio's. We investeren substantieel in de integrale wijkaanpak - met een accent op de sociale samenhang - en de versterking van de centrumfunctie van de grote steden. Op het regionaal niveau investeren we in de samenwerking en de bestuurlijke solidariteit tussen gemeenten.

Jeugd en gezin: Wachtlijsten en onnodige wachttijden in de jeugdzorg kunnen en willen we ons niet permitteren. We nemen het voortouw om de kwaliteit van de jeugdzorg te verbeteren door een samenhangende aanpak van preventie, zorg en nazorg. Bij deze aanpak kunnen gezinnen rekenen op een tijdige en laagdrempelige ondersteuning.

Herstructurering: Wij geven prioriteit aan de herstructurering van woningbouwlocaties, bedrijventerreinen en glastuinbouwgebieden. Wij nemen hiermee verantwoordelijkheid om zuinig om te gaan met de schaarse ruimte.

Klimaat en energie: We investeren in deze periode 5% van het Nuon-dividend in duurzame energie en energiebesparing. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan het klimaatsvraagstuk. Wij willen ook zelf een voorbeeldfunctie vervullen.

Mobiliteit: Wij investeren in goede wegen en een aantrekkelijk en betaalbaar openbaar vervoer. Dat zijn wezenlijke randvoorwaarden voor een vitale economische ontwikkeling, een stevige sociale samenhang en een duurzame leefomgeving.

Duurzaam voor elkaar (voor dummies)

Door Koos van der Kolk, aio bij de leerstoelgroep Levensmiddelenchemie aan de Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) en voormalig medewerker van het WI

Ruth Valerio

L van Levensstijl. ABC van rechtvaardig en duurzaam leven

Buijten en Schipperheijn; ISBN-13: 978-90-5881-278-0, € 12,50

<http://www.timetoturn.nl/>

Stichtingen als Time to Turn moeten we koesteren. De stinkzwammen van individualisme en materialisme vinden immers ook in menig christenhart een rijke voedingsbodem. Deze sympathieke club jongeren bracht onlangs een eveneens sympathiek boekje uit, getiteld '*L van levensstijl*'. In dit werkje voert auteur Ruth Valerio ons door het alfabet van het rechtvaardige en duurzame leven. De hoofdstukken dragen titels als 'A van Activisten', 'B van Biologisch', 'C van Carrière', enzovoort. Aan het einde van ieder hoofdstuk verast de auteur ons met praktische aanwijzingen, zodat de materie ook daadwerkelijk een plek in de praktijk van alledag zal krijgen. En dat gaat verder dan het kopen van koffie en thee van Max Havelaar.

Meerdere keren wordt de lezer vermaand om ook weer niet al te hard van stapel te lopen: het is beter om je leven stapje bij beetje maar blijvend te veranderen, dan het in zeer korte tijd om te gooien, om er vervolgens na een paar maanden achter te komen dat je weer op de oude voet voortleeft. De praktische oplossingen die Valerio aandraagt vormen mijns inziens het belangrijkste pluspunt van dit boekje. We kunnen echt bijdragen aan een betere wereld!

Toch heb ik ook een drietal kritiekpunten. Ten eerste is de toon van het boekje vaak die van het geheven vingertje. Soms be kroop me het gevoel dat je als westerling helemaal niets goed kunt doen, en dat we ons met het in- en uitademen van lucht nog bezondigen aan de klimaatverandering.

Daarnaast kan het gevaarlijk zijn om elkaar bijbelteksten als Openbaring 3:15-16 (over de lauwheid van de Laodicezen, p.86) onder de neus te wrijven. Natuurlijk, we moeten radicaal zijn, en Jezus in alles volgen. Maar we zijn ook mensen, met beperkte tijd en energie, die ook gewoon geen zin hebben om iedere maand protestbrieven te schrijven over EKO-bananen (p.92) of te protesteren tegen de WTO (p.50). Voor je het weet bevinden we ons in een kramp, waardoor we niets meer uit liefde, maar alles uit schuldgevoel doen - waar we ons vervolgens weer schuldig over voelen.

Een tweede kritiekpunt vormt de onderbouwing van de verschillende claims. Die had van mij een stukje wetenschappelijker gemogen. Nu worden er allemaal feiten terloops genoemd, waarbij de lezer(es) de auteur maar op haar bruine ogen moet geloven dat het allemaal klopt wat ze beweerd. Om een voorbeeld te noemen: 'klimaatverandering wordt veroorzaakt door de uitlaat van schadelijke gassen in de atmosfeer' (p.33). Kun je dat zo 1-2-3 stellen? Ik denk van niet. Het is inderdaad aannemelijk dat onze uitstoot van broeikasgassen bijdraagt aan de klimaatverandering, maar de invloed van de verhoogde zonneactiviteit moeten we ook niet onderschatten.

Mijn derde kritiekpunt betreft de vormgeving van het boekje. De bladspiegel is erg gevuld met tekst - weinig plaatjes - en de opmaak is sober. Nodigt dit de lauwe christenconsument wel voldoende uit om zich in de materie te verdiepen? Ik vrees het ergste.

Maar genoeg kritische opmerkingen gemaakt over dit boekje. Daarvoor is de boodschap me te dierbaar en zijn de oplossingen die Valerio aanreikt te goed uitgewerkt. De wereld hangt van onrechtvaardigheid en onduurzaamheid aan elkaar. Juist christenen zouden zich in moeten zetten voor een betere wereld. Niet vanuit een horizontaal activisme, maar vanuit de verwachting dat God - als we serieus zorg dragen voor onze naaste en de schepping - onze inspanningen zal zegenen.

Van privacyparadijs tot controlestaat?

Door dr.ir. Wouter B. Teeuw, senior onderzoeker aan het Telematica Instituut te Enschede

A. Vedder, L. van der Wees, B.-J. Koops, P. de Hert,
Van privacyparadijs tot controlestaat? Misdaad- en terreurbestrijding in Nederland aan het begin van de 21ste eeuw, Studie 49,
Rathenau Instituut, Den Haag, Februari 2007 (90 pagina's)¹

Toenemende controle

Deze vlot lezende Rathenau studie roept de vraag op of de balans tussen veiligheid en privacy niet te ver is doorslagen richting veiligheid, en wil een stimulans geven aan het debat daarover. Het is aardig om te beginnen met een voorbeeld dat dit verduidelijkt.

De wet computercriminaliteit (1993) maakt het mogelijk om communicatie via private netwerken (bedrijfsnetwerken) te onderscheppen. In 1994 is de verplichting ingevoerd om netwerken en diensten voor mobiele telefonie aftapbaar te maken. Sinds 1998 geldt dat voor alle openbare telecommunicatie en sinds 2001 geldt ze ook voor internetproviders. Daarbij maakt de Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden (2000) dat, indien relevant, allerlei bevoegdheden ook mogen worden ingezet tegen niet-verdachten. Bij het aftappen van telecommunicatie is de voorwaarde vervallen dat de verdachte zelf aan de communicatie moet deelnemen en kan justitie in een bredere kring rond een verdachte de communicatie aftappen. In goed Nederlands betekent dit dat je zonder het te weten afgeluisterd wordt omdat je bijvoorbeeld toevallig een verkeerde buurman hebt, of op de verkeerde tijd op de verkeerde plaats was. In 2004 is daar de verplichting bij gekomen om mee te werken aan het overhandigen van verkeersgegevens (zaken als wanneer, met wie, en hoe lang je hebt gebeld, welke websites je hebt bezocht, etc.). Ook is niet langer de houder van de gegevens verantwoordelijk voor de afweging gegevens te verstrekken, maar de opsporingsambtenaar. Het komt erop neer dat justitie in principe ook zelfstandig mag aftappen, zonder medewerking of medeweten van de telecomaandbieder.

Geconcludeerde trends

Zo worden in de studie meer ontwikkelingen geschetst. Met machtiging door de rechter-commissaris kan een opsporingsambtenaar naast identificerende gegevens in dringende gevallen ook 'gevoelige gegevens' vorderen, zoals informatie over iemands godsdienst, ras, politieke gezindheid, gezondheid, etc. (Wet vorderen gegevens financiële sector / Actieplan terrorismebestrijding). Ook staat de Nederlandse overheid, op verzoek van de Europese commissie en onder druk van buitenlandse overheden, de doorgifte van passagiersgegevens op vluchten naar de Verenigde Staten toe. En er is binnenkort nog meer te verwachten, zoals bijvoorbeeld het burgerservicenummer, biometrische kenmerken in het paspoort, meer slimme camera's en veel RFID-chips.² De tendensen komen er in het algemeen op neer dat de techniek het mogelijk maakt dat steeds meer informatie kan worden verworven, gecombineerd en verwerkt en worden toegepast voor zaken waar de gegevens aanvankelijk niet voor bedoeld waren. Daarbij krijgen de opsporingsdiensten steeds meer mogelijkheden hierin zelfstandig te opereren en wordt het onderzoek steeds vaker uitgebreid tot personen op wie zelf geen verdenking rust.

Wat daarbij opvalt is dat in het algemeen niet '11 september' het argument is geweest voor het invoeren van de diverse wetten. Veel wetten zijn al voor september 2001 voorbereid waarbij niet de georganiseerde misdaad als argument wordt genoemd, maar bijvoorbeeld het oplossen van onopgeloste moord- en zedenzaken of zelfs woninginbraken.

Maatschappelijke bezwaren

Naar aanleiding van de verruiming van bevoegdheden kwamen reacties los bij academici, opiniemakers en politici, onder meer over de praktische uitvoerbaarheid, over de onheldere besluitvorming en over de vrees voor een

verlies aan privacy. Het gemak is aangekaart waarmee het burgerservicenummer wordt opengesteld voor allerlei doeleinden waarvoor het oorspronkelijk niet bestemd was. Hoogleraar strafrecht Paul Mevis heeft zich afgevraagd of er rond de Wet identificatieplicht geen sprake is van symboolwetgeving waarbij vooral een signaal wordt afgegeven en het niet zoveel uitmaakt of hij ook werkelijk effectief is.³ Ook is gebleken dat de notificatieplicht, die stelt dat personen naar wie onderzoek is gedaan daarvan op de hoogte worden gesteld, weinig wordt nagekomen. Dit komt overigens omdat dit alleen hoeft als het belang van het onderzoek dit toelaat, en er ook geen sancties staan op het achterwege laten hiervan.

Het merendeel van de reacties heeft echter betrekking op afzonderlijke maatregelen die in het nieuws zijn. Daarmee vindt er geen debat plaats over het gehele pakket van regelgeving. Ook zijn veel van de reacties afkomstig uit juridische hoek. Daarmee wordt de discussie in vrij beperkte kring gevoerd. De auteurs van de studie roepen op tot een verbreding van het debat. Bij dit debat speelt vooral de vraag naar de effectiviteit van de veiligheidsmaatregelen. Vergroten ze de veiligheid daadwerkelijk? Hier moet de inbreuk op privacy tegen worden afgewogen. Zijn er alternatieven die de privacy minder aantasten? Welke extra maatregelen kunnen worden getroffen om de privacyinbreuk te beperken of te compenseren?

Debat onder christenen?

De Tweede-Kamerfractie van de ChristenUnie heeft in mei 2005 de notitie *RFID-chips: Kans of gevaar?* uitgebracht.⁴ Naast de Grondwettelijke bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de lichamelijke integriteit (rond bio-chips) brengt de ChristenUnie ook het punt van principiële bezwaren tegen het gebruik van biometrische kenmerken naar voren. Er wordt geadviseerd de Wet bescherming persoonsgegevens aan te passen om in te spelen op nieuwe technische ontwikkelingen.

Het punt van gewetensbezwaar is vooral geïnspireerd door de publicist Jaap Spaans, die al langer wijst op het gevaar van identificatie en stelt dat veel mensen geen notie hebben van de maatregelen die de overheid neemt, laat staan dat men het effect daarvan op de privacy kan overzien. In *De Oogst* (april 2007) concludeert Spaans, mede op basis van de Rathenau studie, dat de macht van de overheid is toegenomen en het individuele belang steeds vaker wijken moet voor het algemeen belang.

Hierdoor komen rechten onder druk te staan.⁵ Hij roept christenen op deel te nemen aan het debat. Ook Yvette Lont hamert in 'ChristenUnie, wees sterk en moedig' op de vrijheid van christenen als het om het geweten gaat, en noemt daarbij expliciet (het weigeren van) de RFID-chip in het lichaam.⁶

De ChristenUnie

De ChristenUnie zit inmiddels in de regering. In het coalitieakkoord (artikel 5, lid 7) wordt gesproken over het zo spoedig mogelijk indienen en doorvoeren van wetgeving rond terrorismebestrijding, en de doorzettingssmacht die de Minister van Justitie daarin heeft. Het is goed dat het kabinet de bestrijding van zware criminaliteit en georganiseerde misdaad op de (politieke) agenda heeft geplaatst. Nieuwe technologieën bieden daarbij wellicht ongekende mogelijkheden. Aandacht voor de ethische en sociale impact is echter ook nodig. Hier ligt een uitdaging voor de ChristenUnie. De ChristenUnie zou mijns inziens op drie zaken moeten inzetten:

1. Een goede evaluatie van de maatregelen: zijn ze effectief? Als gevangenen of TBS'ers een RFID polsband krijgen, dan gaat het niet alleen om hoe men dit ervaart, maar primair om het aantal recidieven afneemt. Pas als dergelijke effecten bekend zijn kan een eerlijke afweging met privacyaspecten plaatsvinden.
2. Anticiperende wetgeving. De technologische ontwikkelingen gaan snel en wetgeving loopt hier per definitie achteraan. Maar de huidige wetten komen en gaan wel erg snel. Een ontwikkeling van monitoren (zoals cameratoezicht) naar analyse (zoals koppelen bestanden) naar ingrijpen (wils- of gedragsbeïnvloeding?) is te voorzien. Hier kun je op anticiperen.
3. Zelf het debat aanslingeren, waar de Rathenau studie toe oproept. Het elektronisch kinddossier is bijvoorbeeld een van de prioriteiten van minister André Rouvoet. Hoe ver gaan we daarin? Krijgen leraren op hun zakcomputer straks 's ochtend een signaal dat er 's avonds sprake is geweest van huiselijke geweld?

We dienen in de gaten te houden dat de maatschappij verandert en daarmee ook haar ethische en sociale opvattingen. Ook de privacyopvattingen van de burger ontwikkelen zich. De Bijbel verandert echter niet, en op basis daarvan kunnen we zeker iets zeggen over de verhouding overheid – burger. De ChristenUnie zij daarbij veel succes toegewenst!

1 De studie is te downloaden via: <http://www.rathenau.nl:80/showpage.asp?stelID=1&item=2100>

2 RFID staat voor Radio Frequency Identification: elektronische labels die op korte afstand kunnen worden uitgelezen.

3 In *Netkwesties*, editie 72, okt. 3003 (<http://www.netkwesties.nl/editie72/artikel1.php>).

4 De notitie is te downloaden via "Dossier: RFID-chips" <http://www.christenunie.nl/nl/k/news/view/41184>

5 Het artikel is te downloaden via http://www.jaapspaans.nl/deoogst_april_20-21.pdf

6 Opiniestuk 'ChristenUnie, wees sterk en moedig' in *ND* en *RD*, april 2006, zie: <http://www.refdag.nl/artikel/1297767/ChristenUnie,+wees+sterk+en+moedig.html>

Inhoudsopgave

Samen leven, samen werken	2 en 3
ThemaWegwijzer en ThemaInleiding door Geert Jan Spijker	
Regeringsdeelnamen: waagstuk of roeping?	4
ThemaStudie door Meindert Leerling	
Tuinstad Europa	6
ThemaStudie door Jan van der Stoep	
Een coalitieakkoord kan zijn eigen teleurstellingen creëren	10
ThemaStudie door Willem Nuis	
“Het kan allemaal wel wat ondernemender”	13
ThemaStudie door Benne van Popta	
Kansen voor onderwijs	16
ThemaStudie door John van Boven	
Duurzaam energiebeleid door nuchterheid en kwaliteit	18
ThemaStudie door Jan Harmsen	
De pijler van de weemoed	20
ThemaStudie door Rien Rouw	
Jeugdbeleid en gezinspolitiek met visie	22
ThemaStudie door Klaas Tigelaar	
Veiligheid, een kwestie van samen leven	24
ThemaStudie door Bort Koelewijn	
Naar nieuw maakbaarheidsdenken?	26
ThemaStudie door Jan Hoogland	
Medisch-ethische thema's in het regeerakkoord	29
ThemaStudie door Matthijs van den Berg	
Meer menselijke maat	32
ThemaStudie door Erik van Dijk	
Een Kuyper-kabinet?	35
Column AdRem door Jan Post	
Gelijkwaardig – afhankelijk	36
Column DenkKader door Annelies van der Kolk	
Duurzaam voor elkaar (voor Dummies)	37
BoekenWijzer door Koos van der Kolk	
Van privacyparadijs tot controlestaat?	38
BoekenWijzer door Wouter Teeuw	
Inhoudsopgave	40

